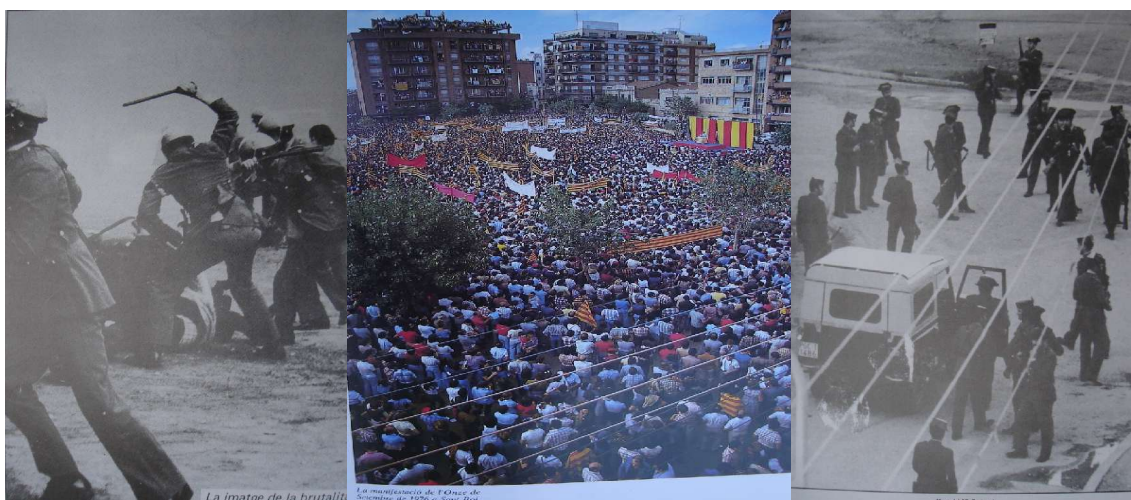

RETROBAMENT

PORTAVEU DE LA CONFEDERACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA

NUM. 1 - ANY 1 - JULIOL 2005

Sumari de RETROBAMENT

Núm. 1 Any 1

Juliol 2005

Director:
Tomàs Chicharro i Manero

Consell de redacció:

Joan G. Tristany, Alvaro Fernández,
Francisco Ruiz, Quim Cornelles,
Antonio Mayo, Marià Hispano,
Carles Vallejo, Salvador Goya.

Disseny artístic:
Pere Díez Gil

Edita:
Confederació per a la Memòria
Històrica i Democràtica de
Catalunya

Redacció i Administració:
Issac Albéniz, 28
08017 Barcelona
Tel. 93 205 87 88

Correu electrònic:
confederaciomh@telefonica.net

Correcció: Pilar Frutos

Cap part d'aquesta revista no pot ser
reproduïda sense el permís de l'editor.
La revista no es solidaritza
necessàriament amb els criteris o
punts de vista expressats en els
articles signats.

3 EDITORIAL

LA CONFEDERACIÓ

6 Neix l'Associació de la Memòria Històrica i
Democràtica del Baix Llobregat

7 La Confederació ha entrat a formar part del
Museu Històric Social de MTM i Macosa

8 L'acord de cooperació amb l'Institut
d'Histoire Sociale de la CGT del Rosselló

10 Notes i aclariments

OPINIONS

11 Museu Històric Social de la Maquinista
Terrestre i Marítima i Macosa, *Miquel Jorba i
Benedicto*

14 El protagonisme autobiogràfic, el perill d'un
afany malaltís, *Joan G. Tristany*

16 Fils i filles de republicans espanyols et enfants
de l'Exode i la memòria històrica de l'exili,
Serge Barba

ESTUDIS I RECERCA

19 Presentació

20 Hipòtesis sobre la conservació de la llengua
catalana entre els treballadors durant la
dictadura franquista, *Tomàs
Chicharro, Gabinet d'Estudis de la Confederació*

27 La "non-intervention" vista des del costat
francès, *Rencontre de Toulouse*

MOVIMENTS SOCIALS

36 Els advocats laboralistes

SUPLEMENT

44 SEMINARI: Resistència i oposició al règim de
Franco. Memòria de la segona meitat del franquisme.
*Organitza: la Confederació i el Museu
d'Història de Catalunya*

Aquests últims anys hem assistit a una important revitalització de la memòria històrica. Una revitalització de l'interès en l'opinió pública per conèixer la història del franquisme i intentar fer un reconeixement, més enllà de les formalitats, als lluitadors per la democràcia i la llibertat. Això es degut, en gran mesura al fet que els poders públics, finalment i a tots els nivells, s'han fet ressò de les reivindicacions del moviment associatiu entorn de la recuperació de la memòria històrica. Això ha creat un fenomen de sinergia i s'han multiplicat les iniciatives ciutadanes en forma d'entitats dedicades a la recuperació de la memòria històrica.

Els mitjans de comunicació hi han contribuït poderosament emetent reportatges, editant llibres, etc., que pretenen difondre entre la ciutadania, no solament la simple narració del fet, sinó la motivació per seguir aclarint-los. En aquest intent mediàtic és clarament evident l'interès per incidir en els aspectes repressius del règim franquista. Així hem vist reportatges, testimonis, sobre les presons, l'holocaust, l'exili i altres catàstrofes humanes i culturals que va portar la guerra civil i l'immediat període posterior. També estem observant reaccions de signe contrari, que volen justificar l'aixecament militar dient que ja el 1934 s'havia produït un altre intent de l'esquerra i el nacionalisme i recordar-nos que la repressió i l'assassinat també es van donar en la part republicana. Diferent i molt menys abundant ha estat la recuperació dels fets, fins i tot repressius, del franquisme a partir de finals dels anys cinquanta, potser perquè el segon període del franquisme encara conté per a certs elements fàctics; elements d'amenaça o de vivència en la política actual.

Hem de destacar que els protagonistes de la lluita anti franquista no han aturat els esforços per intentar, primer, que no s'oblidés el que va representar aquesta lluita i, segon, que es fes justícia i reparació dels seus drets atropellats durant el franquisme. Aquest segon aspecte havia de passar, en gran mesura a través dels poders públics, ja que la nostra democràcia no solament ha de condemnar la dictadura anterior, sinó reparar-ne en el possible les conseqüències. A Catalunya hem vist amb la instauració del govern tripartit un compromís molt més decidit que anteriorment per atendre aquesta reivindicació, concretat en la creació d'un Memorial Democràtic, pendent d'aprovació al Parlament. En el primer número de *Retrobament* (num. 0) vam donar una àmplia informació sobre aquest tema, afegint quina era la nostra posició. Però això no és més que una fita en el camí de la definitiva normalització democràtica de les nostres institucions, no ja en la forma sinó en els antecedents que donin a l'opinió ciutadana els fonaments de continuïtat i legitimitat democràtica.

El moviment associatiu que tan important paper està tenint en aquest procés pateix importants mutacions, no tan sols en quantitat, afortunadament, sinó també en qualitat. La Confederació està impulsant la creació de noves entitats en àmbits específics també amb interessos i responsabilitats en la recuperació de la memòria històrica que s'afegeixen a les que ja conformen la Confederació, la llista de les quals es va publicar en el num. 0 de **Retrobament**. Des de llavors, la fundació el dia 27 de maig d'enguany de l'Associació per a la Memòria Històrica i Democràtica del Baix Llobregat, presentada en un acte públic presidit per l'Alcalde de Cornellà, Sr. Balmon, el dia 1 de juny, ha enriquit extraordinàriament la nostra família. Igualment, en aquest sentit, hem entrat a formar part de la Junta del Museu Històric Social de la MTM-Macosa, empreses paradigmàtiques en la lluita anti franquista i acabem de signar un acord de cooperació amb la CGT francesa del Rosselló i el seu Institut d'Histoire Sociale que posseeix, per circumstàncies històriques frontereres i pels lligams culturals amb Catalunya, el patrimoni sobre la guerra civil i la resistència antifeixista i antinazi més important d'Europa fora del nostre país.

Però a la gran qüestió que les generacions actuals, la societat dels nostres dies ens poden plantejar als que de forma voluntària i entusiasta assumim aquest esforç de

recuperació és aquesta: **per a què serveix, quina utilitat té recuperar la memòria històrica i per a nosaltres, la gent d'ara, quina actualitat tenen aquests fets històrics amb un passat de trenta anys, com a mínim?** No és suficient respondre amb generalitats que poden ser importants, això sí, com “per no repetir la història” o “per restablir els drets de les víctimes”, o “per homenatjar els lluitadors per la llibertat” i d’altres per l’estil. S’ha de precisar molt més i partir de la premissa que amb la recuperació de la memòria històrica contribuïm al desenvolupament de la llibertat, la igualtat i la justícia social, ja que van ser valors que van defensar durant el franquisme i reconèixer, amb totes les conseqüències, que també van cometre errors greus que no és qüestió de repetir.

El primer que hauríem de fer seria posar-nos d’acord en què entenem per *actualitat de la memòria històrica* com a primer pas per esbrinar aquesta possible utilitat que, amb tota la raó, reclamen les generacions actuals. Després mirar de saber quines formes adquireix aquesta memòria històrica, necessàriament en la situació actual, i amb això podríem respondre sobre la seva utilitat. I si fóssim capaços de concretar, encara que solament fos per mitjà d’hipòtesis, les dues qüestions anteriors podríem esbrinar, amb algunes possibilitats de saber, sense equivocar-nos massa, amb quins mètodes, a partir de quins enfocaments científics, analitzaríem els fets pretèrits per poder situar-los en l’actualitat, és a dir: com són per a la nostra societat i en quina mesura són mòbils del comportament social i polític. Naturalment que no necessàriament hauríem de seguir aquest ordre; seria preferible fer-ho de forma recurrent, en espiral, semblant al mètode d’investigació-acció en ciències socials.

De totes formes, aquest tipus de reflexions semblen i són molt complicades. Potser seria més operatiu partir d’unes premisses bàsiques que determinessin l’enfocament analític dels fets històrics, o d’alguns d’ells, els que responguin més directament a aquestes premisses. Però, el problema fóra quines serien aquestes premisses, ja que és obvi indicar el grau elevat d’oportunitat conjuntural que tindria aquesta elecció. Llavors, seguim per aquest camí: les premisses podrien ser els aspectes que per a nosaltres, els ciutadans interessats en el progrés social, són més útils per aquest progrés. És per això que considerem que la recuperació de la memòria històrica democràtica de la Guerra Civil i l’antifranquisme és, fonamentalment, portadora de valors de llibertat i democràcia.

Posem un exemple: la participació política democràtica del ciutadà com a premissa o element d’utilitat. És evident que la recuperació de la memòria històrica de l’antifranquisme reforça enormement la motivació del ciutadà en la seva participació política activa, ja que va ser un dret durament reprimat pel franquisme i un dels valors pels quals es lluitava. A partir d’aquesta premissa hauria de fer l’esforç de recuperar, analitzar, reinterpretar, actualitzar, el fet històric de la lluita política entorn d’aquest valor sabent que aquest esforç seria rendible, millor dit, beneficiós, per al progrés social i polític de la nostra societat. Segur que un plantejament semblant tindria el suport de qualsevol partit polític, ja que la pràctica d’aquest dret reforça la identificació amb un partit i en general amb el sistema de partits. Si avancem amb l’exemple encara trobem més avantatges afegint el corol·lari d’aquest dret com és el de la participació electoral ja que, al mateix temps que reforcem la identificació partidista, potenciem els sentiments d’obligació o comportament cívic.

Un altre tema exemplar és el del moviment obrer. A partir dels anys 60, en ple franquisme, amb la nova situació econòmica i la Llei de Convenis es va produir una tendència general vers les plataformes i l’acció unitàries, especialment a nivell d’empresa, trencant el costum secular de la divisió del nostre sindicalisme, començant per la mateixa gènesi i desenvolupament de les comissions obreres o els intents dels sindicats històrics amb l’ASO i que fins avançada la transició es va resoldre amb la formació definitiva de les centrals sindicals actuals. La virtual unitat d’acció actual dels nostres sindicats en els grans temes i la seva indubtable autonomia en relació amb els partits polítics, té una gran component en l’experiència històrica recollida durant la segona meitat del franquisme com també la mateixa filosofia dels comitès d’empresa nascuts amb la democràcia actual. Justament les crítiques actuals als sindicats de cert burocratisme o de l’al·lèrgia a les

mobilitzacions tenen un clar origen en l'antecedent històric de la lluita antifranquista. Que serveixi això d'avertència per a la pràctica sindical actual i futura.

Seguint aquests exemples podem fer-nos una primera llista a títol d'assaig o proposta. Recollir proves per a les responsabilitats, dels causants de la guerra civil i la repressió; catàleg d'errors a no tornar a cometre; provocar la catarsi en lloc de l'oblit; comportament internacional; etc. Naturalment els elements de la llista definitiva i la seva prioritat en abordar-los venen determinats per les necessitats actuals de la societat i el seu futur immediat (amb moltes cauteles), més que per l'interès intrínsec que pot tenir la història com disciplina acadèmica. Així també donem la raó a aquells que, amb tot mereixement, pensen i laboren perquè els valors de la lluita antifranquista es projectin sobre les futures generacions.

Tanmateix, immediatament, ens vénen a l'esperit dos primeres grans objeccions, (segurament n'hi ha d'altres), que poden posar en entredit tot aquest plantejament en el sentit que té més pegues que avantatges. La primera és que de la mateixa manera que hem assenyalat temes útils n'hi pot haver d'inútils i, fins i tot de *perillosos*, si més no per a la convivència. Per tant, el que hauriem de fer és advertir de les seves característiques *nocives*, ja que en democràcia no podem silenciar res i menys del nostre passat. Seria el cas de la mateixa Guerra Civil vista amb l'òptica unilateral i reduccionista *d'una conspiració militar i clerical, amb ideologia feixista*. Situar la Guerra Civil i la posterior llarga dictadura de forma maniquea de bons i dolents. Afortunadament, a partir de les generacions dels seixanta ja es va superar aquest tipus de visió, encara que, i sembla increïble, en certs ambients, s'està ressuscitant el tema de les dues Espanyes. La segona objecció vindria del fet inqüestionable que aquests elements *útils* tenen un fonament bàsic i causal propi de la societat o de l'economia i que, per més que ens hi escarrasséssim, si aquests fonaments no canvien tot continuarà igual malgrat l'efecte mobilitzador de la memòria històrica. Seria el cas, per exemple, del canvi de societat, de model econòmic del capitalista al socialista, que va ser un mòbil molt poderós de lluita contra el franquisme. Per tant, per l'element de compromís individual pel canvi de societat, no es trobarà en la memòria històrica del franquisme i de la forma en que va acabar amb la transició gaires incentius referint-se a les possibilitats d'èxit. També podria ser el cas de la qüestió nacional, que per a molts ha tornat a la situació, salvant les distàncies, evidentment, de 1932, amb el retall i limitacions de l'Estatut; és a dir, en context republicà i no franquista i l'element mobilitzador de la memòria històrica és impotent, ja que les causes bàsiques no estaven en el franquisme. Sempre podem argumentar que el franquisme negava fins i tot el fet nacional, la identificació nacional, la nació catalana i que la defensa d'aquests valors va ser també un mòbil poderós de lluita contra la dictadura, i en conseqüència encara és necessari i adient com a element motivador per avançar en un autogovern que doni més garanties de progrés social.

De totes maneres, objectar que amb aquest sistema és fàcil equivocar-se d'element útil per al progrés social és sempre més greu o més compromès que establir prioritats segons plantejaments purament historiogràfics, tal com ens tenen acostumats la majoria d'historiadors. D'ací també vindria la necessitat que en la recuperació de la memòria històrica intervinguessin investigadors d'altres disciplines perquè fos objecte d'investigació multidisciplinària, com lingüistes, antropòlegs, psicòlegs, arqueòlegs, pedagogs, etc.; però això és tema a tractar específicament i ens portaria, necessàriament, a conèixer l'estat precari de la investigació històrica i social al nostre país.

Fetes aquestes consideracions creiem, sincerament, que és necessari seguir per aquest camí d'encaminar prioritàriament els nostres esforços vers els temes que tinguin utilitat per a la societat actual. Aquesta és la raó principal de la convocatòria per a l'octubre d'aquest any d'un seminari organitzat per la Confederació i el Museu de Història de Catalunya amb temes d'aquestes característiques i del qual donem àmplia informació en les pàgines d'aquest exemplar de **Retrobament**.

LA CONFEDERACIÓ

Neix l'Associació per a la Memòria Històrica i Democràtica del Baix Llobregat

Des de Retrobament hem vist amb una gran satisfacció i legítim orgull l'augment de la família de la Confederació amb l'Associació del mateix nom del Baix Llobregat. A l'acte que, presidit per l'Alcalde Sr. Balmón i el President de la Confederació Sr. Chicharro va tenir lloc el dia 1 de juny d'enguany a Cornellà, es va presentar aquesta Associació presidida pel Sr. Francisco Ruiz. La sala plena amb unes cent cinquanta persones i la presència de nombroses personalitats de la comarca entre elles el diputat per ERC, Sr. Tardà, el President del Centre d'Estudis Sr. Ribes, el Director de la fundació Garcia-Nieto, Sr. Izquierdo, historiadores i veterans sindicalistes de les empreses, entre altres Siemens i Elsa.

Tothom que no visqui d'esquena a la nostra història, que estimi a Catalunya, a la pàtria de les nostres llibertats democràtiques i nacionals i valori el deure de la solidaritat i la voluntat en els sacrificis personals i col·lectius que ens han costat arribar fins ací, que és molt el camí recorregut vist des d'on partiem, ha de veure en aquest esdeveniment una gran fita en el camí de la recuperació de la memòria històrica i democràtica del conjunt dels pobles d'Espanya i la projecció dels valors a les generacions actuals. El Baix Llobregat potser és una

comarca paradigmàtica en molts aspectes, però, això sí, capdavantera en la lluita antifranquista i decisiva en la cristal·lització i coherència del nou moviment obrer català dels anys 60 i 70.

Companys del Baix, ja estem expectants, plens d'emoció a l'espera de nous descobriments, de la mà de testimonis fins ara silenciosos i documents inèdits, d'un treball rigorós i objectiu, de consens i fraternitat en la col·laboració amb totes les institucions democràtiques dedicades als assumptes de la memòria del Baix. Penseu en la gran responsabilitat per la gran expectativa que heu aixecat, associats i membres de la Junta; són coses que passen per ser vells lluitadors per la llibertat, tingueu l'edat que tingueu. Això sí, tots joves d'esperança i entusiasme, que amb el ritme que, fins ara, marxen aquestes coses les necessitem d'allò més.

Amb motiu d'aquesta creació, **Retrobament** va publicar un suplement reproduint articles d'opinió d'alguns membres de la Junta Directiva de la nova Associació. Aquest suplement està disponible en forma PDF per enviar via correu electrònic junt amb un recull de la premsa comarcal que és va fer ressò de l'acte de presentació.

Francisco Ruiz, Antonio Balmón y Tomás Chicharro en la presentación.

Junta Directiva de l'Associació per a la Memòria Històrica i Democràtica del Baix Llobregat.

President:	Francisco Ruiz Acevedo.
Vice-president:	Salvador Colominas Tutusaus.
Secretari:	Dolors Vallejo Calderón.
Tresorer:	Antonio González Merino.
Vocals:	Carlos Vallejo Calderón.
	Ignacio Flores Barrón.
	Vicens Lizano Vergés.

LA CONFEDERACIÓ

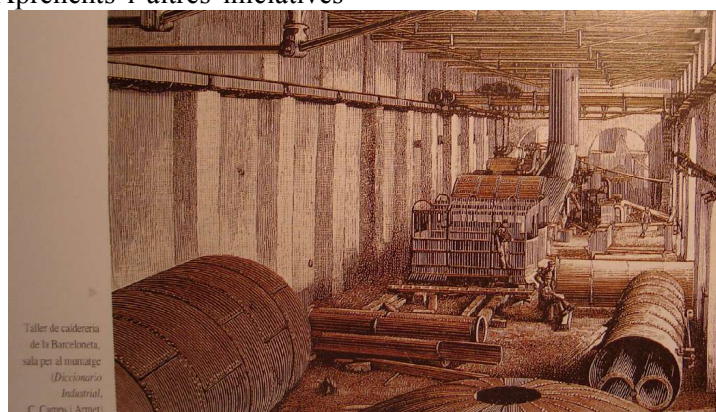
La Confederació ha entrat a formar part del Patronat de la Fundació del Museu Històric Social de la MTM i Macosa.

La Fundació del Museu Històric-Social de La Maquinista Terrestre i Marítima, S.A. i Macosa és la institució encarregada de la conservació del patrimoni d'empresa, tant des de la vessant tècnica com social, més important de Catalunya. Aquestes dues empreses van ser de les pioneres en el desenvolupament industrial d'Espanya. La Maquinista és l'empresa metal·lúrgica més antiga de tot l'Estat; o, millor dit, ho era, ja que va desaparèixer absorbida, com tantes d'altres, per la francesa Alsthom. Igual va ser el destí per a Macosa. Eren empreses vitals, ja que es dedicaven a la indústria pesant i de transport. Feien ferrocarrils, ponts, estructures, motors elèctrics, material de guerra durant la Guerra Civil, etc., etc. En fi, una indústria bàsica i, ja des del seu inici, a la segona meitat del segle XIX, un important nucli del moviment obrer i sindical.

Durant la dictadura van estar presents en totes les lluites antifranquistes, especialment les vagues dels anys cinquanta, la del 62 amb la formació de la primera comissió obrera d'empresa de Catalunya, el 66, i innumbrables dels 70. Però també, la Maquinista, des de la seva relativa independència empresarial, en mans del Junoy i Escales, ja que fins a principis dels 70 no va ser absorbida per l'INI i va poder fer una política social diferent, especialment, amb l'Escola d'Aprenents i altres iniciatives

patronals, de caire marcadament catalanista, encara que molt limitada per les circumstàncies de la dictadura. Persones destacades del moviment antifranquista com mossèn Dalmau, Massó, fundadors de les primeres comissions, com Cando, Penado, Tomàs Pineda, Chicharro, sindicalistes com Barrera, Gómez Acosta, Pep Álvarez, i tants i tants d'altres que sorgeixen d'aquesta empresa. En l'apartat d'opinions, **Retrobament** publica un article dedicat a aquesta institució.

Tenim l'honor d'anunciar que la Confederació, des del mes de maig d'enguany, en la persona del seu President, Sr. Tomàs Chicharro, està representada en la Fundació del Museu Històric Social, és a dir, que és un membre del Patronat de la Fundació.

LA CONFEDERACIÓ

L'ACORD DE COOPERACIÓ ENTRE LA CONFEDERATION GENERALE DU TRAVAIL (CGT) DEL ROSELLÓ, L'INSTITUT D'HISTOIRE SOCIALE DE LA CGT I LA CONFEDERACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA.

Durant la guerra civil, la retirada, la lluita contra l'ocupació nazi de França, la lluita contra la dictadura franquista, en el transcurs de 40 anys, es va produir una forta solidaritat en la lluita per la llibertat i la democràcia, entre els demòcrates i treballadors dels dos països, França i Espanya i especialment, territorialment, entre Catalunya i el Rosselló. L'organització francesa que més ajut solidari va prestar als demòcrates espanyols que fugien de les tropes de Franco, durant la retirada i posteriorment en els camps d'internament, va ser la Confédération Générale du Travail (CGT) francesa. Ja anteriorment durant la guerra també va ser la CGT la que es va oposar a la política de la *no intervenció* del govern francès i milers de treballadors francesos es van incorporar a les Brigades Internacionals i van ajudar a passar tots els equipaments que va poder cap les files republicanes malgrat el bloqueig a què el govern francès sotmetia la República. Ajuda de tota mena va passar cap a Catalunya, provinent de la solidaritat recollida per la CGT durant tota la guerra.

Al cap de poc més d'un any d'acabada la guerra espanyola França va ser vençuda pels alemanys i, llavors, van lluitar la CGT i els refugiats espanyols junts contra el règim col·laboracionista de Vichy i alguns mesos després contra l'ocupació nazi. Després, vençut el feixisme a tot Europa excepte a Espanya i Portugal, la CGT va continuar ajudant la resistència espanyola, durant tota la dictadura, en els trenta anys sense defallir en cap instant, i a la fi del franquisme, durant la transició, col·laborant a la recuperació de la democràcia, especialment en les llibertats sindicals, bàsiques per al progrés social.

Molt material documental de la República i de les organitzacions polítiques i obreres va estar custodiat per la CGT, ja durant tota la guerra i molt especialment en el moment de

la desfeta i la retirada. A la Bourse du Travail de Perpinyà, local de la CGT, n'hi ha un important dipòsit. Encara actualment al Rosselló, escampat en diverses institucions i museus, tenim el més important patrimoni documental de les Institucions republicanes catalanes de tot Europa, tret, naturalment, de l'existent a la Catalunya del costat espanyol.

El problema va ser que, durant l'ocupació alemanya, per evitar la seva destrucció aquests documents van haver de ser dispersats i custodiats, amb greu perill de la seva vida, per voluntaris francesos que els van amagar a casa seva o camuflats en ajuntaments, hospitals, etc. En aquells moments tràgics per als francesos va ser també la CGT l'organització, des de la seva clandestinitat, que més va intentar fer. El resultat va ser que, vençuts els alemanys i restablerta la democràcia a França, una bona part del nostre patrimoni no es va poder recuperar a causa de la mort del patriota francès que la custodiava o perquè els alemanys o els col·laboracionistes francesos van destruir tot el que va caure a les seves mans o ho van lliurar a la policia franquista. Més tard, durant tota la lluita antifranquista, la CGT va ser dipòsit segur per a tot el material documental que la resistència antifranquista volia tenir segur, tant en trànsit com definitiu. S'ha de tenir en compte que molts refugiats i els seus fills van ser i són afiliats a la CGT, ja que va ser un constant referent de la solidaritat activa de la lluita antifranquista. La CGT del Rosselló va crear un Institut d'Histoire Sociale que és l'encarregat de la conservació del patrimoni històric.

La CGT és el sindicat més antic de França i un dels primers d'Europa. Creat el 1897, ha estat des de la seva fundació el primer sindicat francès en afiliació i representació. Present en totes les lluites per la democràcia i

el progrés social de França, és un referent mundial, tant pel seu pes històric com per la seva constant solidaritat amb els oprimits i explotats. Al Rosselló dobla l'afiliació de tots els altres sindicats junts.

És en aquest context històric i per la gran importància del patrimoni històric de la Guerra Civil i la lluita antifranquista, antifeixista i antinazi dipositat al Roselló, que pren rellevància l'Acord de Cooperació entre l'Institut d'Histoire Sociale, la Confédération Générale du Travail (CGT) del Roselló i la

Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya signat a l'Ajuntament d'Elna, al Departament francès dels Pirineus Orientals (Rosselló), el dijous dia 12 de maig d'enguany, a les 11.30 h.

Aquest acord de cooperació preveu activitats de recerca conjuntes, seminaris, recollida de testimonis, exposicions, etc., amb la intenció de recuperar i donar a conèixer l'important patrimoni històric fruit d'aquella lluita i posar en relleu els valors democràtics que es van defensar llavors i que encara són vigents.

Protocol de Cooperació entre l'Institut d'Histoire Sociale de la CGT, la CGT66 i la Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya.

Les tres organitzacions es reconeixen mútuament com a organitzacions que treballen en la recuperació de la memòria històrica en el marc de la lluita antifranquista i en el coneixement del moviment social interfronterer.

Les tres organitzacions declaren la seva voluntat de cooperar en tots els aspectes referents a aquesta recuperació i especialment en els temes següents:

- Recuperar els valors democràtics sorgits de la lluita contra el feixisme en els dos països.
- Intercanviar documents i testimonis sobre els fets històrics que tenim en comú.
- Emprendre accions de difusió i de valoració d'aquests fets històrics amb l'objectiu de ajudar a comprendre les raons de la situació actual.

Concretant la cooperació entre les tres organitzacions, es comprometen a realitzar les següents accions:

- Organitzar trobades en forma de seminaris i/o jornades de treball entre els diferents organismes de direcció.
- Intercanviar articles, informacions, per publicar en les revistes i publicacions de cada organització.
- Crear una comissió, amb com a mínim un membre de cada organització, per a coordinar i desenvolupar les tasques comunes en tots els aspectes i funcions de les nostres competències.

Cada organització, segons les decisions dels seus organismes de direcció, es reserva el dret de finalitzar la seva participació en el present protocol.

Elne, 12 de maig de 2005.

Secrétaire Général de
l'UD CGT des P.O.
Thierry LABELLE

Président de l'IHS
CGT66
Robert DENIS

President de la
Confed.per a la
Memòria Històrica i
Democ.de Catalunya.
Tomàs CHICHARRO

LA CONFEDERACIÓ

Notes i aclariments

- L'Associació Memorial Democràtic dels treballadors de SEAT, a l'Assemblea General del 28/5/05, ha renovat la seva Junta Directiva i ha anomenat un nou President, el company Carles Vallejo Calderón i nou Vice-president, el company Cándido Romero Barranquero. Carles Vallejo Calderón és un lluitador antifranquista, sindicalista de Comissions Obreres, represaliat i detingut per la dictadura, especialment durant les grans mobilitzacions de la SEAT dels anys 70. Va patir presó i exili. Va ser membre del Consell Economique et Social du Parlement Européen a Strasbourg. Cándido Romero és un veterà treballador de la SEAT, destacat dirigent de la UGT, lluitador per les llibertats i les millores socials. Actualment és membre de la Secretaria de la Federació MCU-UGT de Catalunya.
- En l'anterior exemplar de **Retrobament**, num. 0, vam cometre un error que seguidament rectifiquem: En la presentació de la Associació Pont de la Llibertat de l'Hospitalet de Llobregat, pàgina 4, es deia que havia rebut un premi de TV3, fet erroni ja que TV3 no ha concedit cap premi a aquesta Associació. Demanem disculpes.
- En la Junta Directiva de la Confederació s'ha produït la baixa voluntària del vocal Sr. Lluís Biosca.
- Per acord del Secretariat de la Confederació el Sr. Francisco Ruiz, president de l'Associació del Baix Llobregat, s'incorpora a les tasques del Secretariat, a l'espera de ser ratificat com a membre definitiu i amb assignació de responsabilitat, en la propera reunió de la Junta.
- El dia 14 de juny d'enguany una àmplia representació de la Confederació, acompanyada dels Srs. Labelle i Athiel, secretaris de la CGT francesa del Rosselló, va ser rebuda pel Conseller de Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat, Hble. Sr. Saura.
- El dia 27 de juny d'enguany una representació de la Confederació va ser rebuda pel Secretari de Coordinació Interdepartamental del Departament de la Presidència de la Generalitat, Sr. Apel·les Carod Rovira.
- El dia 25 de juliol d'enguany una representació de la Confederació va ser rebuda pel Conseller de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat, Hble. Sr. Milà.

Museu Històric-Social de la Maquinista Terrestre i Marítima i Macosa

Miguel Jorba i Benedicto (1949).

Patró de la Fundació Museu Històric-Social de la Maquinista Terrestre i Marítima i de Macosa.
Fundador de CCOO de la Maquinista durant la clandestinitat.
Membre de la Secció Sindical de CCOO i del Comitè d'Empresa.
Ex-aprenent de l'Escola d'Aprenentatge de la MTM.
Actualment, Gradual Social.

Dotze anys després, l'actual Fundació del Museu Històric-social de La Maquinista Terrestre i Marítima, S.A. i Macosa, representa el dia d'avui un pas més en allò que vam engegar als voltants de setembre de 1993 amb el llançament d'un manifest del Comitè d'Empresa de GEC ALSTHOM aleshores i ALSTOM TRANSPORTE, S.A. a l'actualitat.

Aquell manifest reclamava que, donat el trasllat imminent de l'empresa fora de Barcelona, es mantingués en la seva ubicació *la roda*, que és una reproducció exacta de la primera màquina de vapor feta per la MTM l'any 1885; també la construcció al seu costat d'un Museu on pogués perdurar per al futur una mostra del que havia estat la MTM i també una dotació econòmica per rescirre la història de l'empresa tenint en compte, aquest cop sí, la contribució dels seus treballadors al llarg dels anys en la recuperació de les llibertats i drets del poble català i de l'Estat espanyol.

Avui tenim construït l'edifici del Museu i tenim, tal i com volíem, *la roda* al seu costat dins d'un gran llac però, no tenim el finançament que fa falta per desenvolupar l'avantprojecte realitzat.

Tot i que, gairebé fa cinc anys que en parlem i escoltem compromisos dels responsables polítics de les diferents administracions, tant municipal com autonòmica o estatal, compromisos que fins ara mai han estat materialitzats.

L'idea a desenvolupar no és altre que aconseguir recuperar la memòria històrica dels darrers 150 anys, d'ençà de l'inici de les dues empreses.

Durant aquest segle i mig els treballadors hem passat per repúbliques, dictadures, guerres, períodes democràtics, lluites, vagues..., per recordar:

- El 14 de setembre de 1855, es constituí la MTM, per fusió de Valentí Esparó o Cia i de La Barcelonesa de Tous i Ascacibar.
- El 1870, va veure la primera vaga laboral. Els obrers demanaven que la jornada es reduís d'onze a deu hores. La resposta va ser el tancament de la fàbrica, el locaut, al qual es van unir tots els fabricants de màquines de la ciutat. Aquesta situació va durar

set setmanes, a les quals s'han d'afegir tres mesos més sense treballar, però aquesta vegada a conseqüència d'una epidèmia de tifus.

- El 23 de desembre es constituí a Barcelona l'empresa Material per a Ferrocarrils i Construccions (Can Girona). Serà la segona gran empresa metal·lúrgica catalana, després de la MTM. Agafarà la denominació de MACOSA el 1947 quan es fusionarà amb Construccions Devis de València.
- El 1882, la MTM construeix les primeres locomotores. El 1895, el dic flotant del port de Barcelona. El 1897, el pont sobre el Llobregat a Martorell (296 mts.).
- Entre 1892 i 1905, Can Girona fabrica 604 vagons per als ferrocarrils, 160 tramvies per Barcelona, 70 cotxes correu, tramvies elèctrics de Madrid.
- Un dels primers conflictes es dona a la MTM i Macosa pels voltants del setembre de 1901, quan el sector del metall es mobilitza per reclamar la jornada de 9 hores. El mateix any, fabricació de les màquines per el creuer *Extremadura*.
- El 1922, la MTM signa un acord de col·laboració amb la casa alemanya Krupp. El 1927, la MTM fabrica setanta-sis locomotores, la xifra més alta de la seva història.
- El 1929, a Can Girona hi ha 2600 treballadors.
- Durant la guerra civil, les dues empreses van participar de la col·lectivització. El 1936 la MTM té 1300 treballadors: 850 a la Barceloneta i 450 a Sant Andreu.
- L'aparició al sector del metall de la Unió General dels Treballadors (UGT) durant la primavera de 1936.
- Amb les vagues dels anys 1951 (iniciada el 12 de març), 1956 (12 d'abril), 1958 (25 de març) i especialment la del 1962 (14 de maig) amb la creació pels treballadors de la Maquinista de la primera comissió obrera de fàbrica de Catalunya, durant el formidable moviment de vagues a tot Espanya en solidaritat amb els miners d'Astúries.
- Participació l'any 1964, a l'església de Sant Medir de Barcelona, en la creació de les Comissió Obrera Central de Barcelona, que va ser desmantellada per la policia. Finalment en 1966, amb motiu de les eleccions sindicals d'octubre per jurats d'empresa del Sindicat Vertical, la Comissió Obrera de la Maquinista va ser un element clau en la creació de la Coordinadora del Metall de Comissions i de la Comissió Obrera Local de Barcelona, organismes ja definitius i consolidats del nou moviment obrer.
- El 1972, l'Institut Nacional de Industria esdevé accionista majoritari de la MTM.
- Les vagues promogudes des de la fi dels seixanta fins a les dels anys 1976 i 1977 exigint i aconseguint la llibertat sindical.
- El 1989, l'INI ven la majoria del capital de les dos empreses al grup franco-britànic GEC-Alsthom.
- La darrera lluita feta, un cop ja estàvem junts els treballadors de les dues empreses, als tallers de Sant Andreu en una sola factoria i un sol destí.....Santa Perpetua de la Mogoda però, arribant-hi la meitat dels que érem a Sant Andreu.

Tot això i més és el que volem recuperar, punt per punt. Però no es tracta sols de l'esmentada recuperació, sinó d'enllaçar aquesta amb una projecció de futur tant dels actuals treballadors de la nova empresa com del conjunt de la societat.

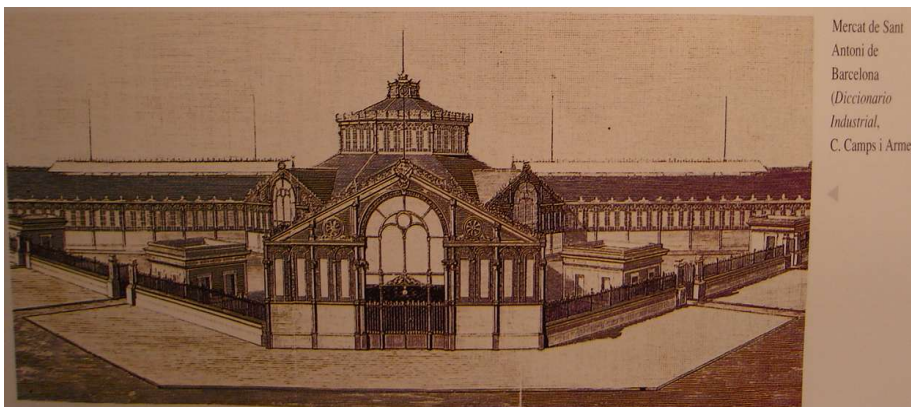
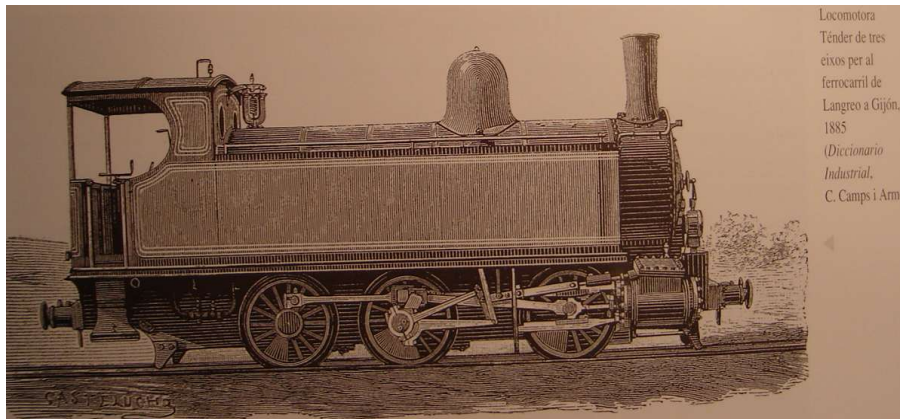
Volem que el Museu sigui un centre actiu on esi reculli, es preservi i es pensi la memòria, la identitat i, en general, el patrimoni cultural dels treballadors de La Maquinista Terrestre i Marítima, S.A. i MA.CO.,S.A..

El Museu mirarà al passat, lloc de la memòria, però tota la seva concepció respondrà al desig d'inscriure aquell passat en un present obert al futur on la cultura, les lluites i els èxits de les anteriors generacions de treballadors puguin servir per reflexionar i aprendre a les generacions actuals i futures.

Els jubilats i els treballadors actuals i futurs d'Alsthom tindran al Museu un lloc on participar de la construcció de la seva memòria i de la seva identitat com a grup; tindran un punt de trobada i de referència, també un lloc on mostrar a altres persones tot això.

Les escoles, les universitats i la resta d'institucions docents trobaran en el Museu un arxiu de documents històrics i polítics, organitzats de manera moderna, que ajudaran a elaborar i que podran utilitzar per a finalitats docents.

El febrer del 2003 vam constituir la Fundació, que resta avui subjecta a la legislació de la Generalitat de Catalunya, com l'eina que ha de permetre encabir tot això en aquell local que ja us hem explicat que és al costat de *la nostra roda*.

El protagonisme autobiogràfic, el perill d'un afany malaltís?

Joan Garcia Tristany (1927).

Secretari de la Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya.

Immers en la lluita antifranquista fins a la transició democràtica, especialment en l'àmbit polític i cooperatiu. Condemnat en Consell de Guerra que va complir condemna en la Model de Barcelona i al penal de Burgos.

Donada la importància amb que es va descobrint el que hi ha dins d'aquest fosc període de dictadura franquista, del paper que hi vam jugar els que patírem la repressió i que encara estem vius, és una característica a tenir en compte el fet que, desgraciadament, si és que no es vol assenyalar d'altra manera, s'estan donant alguns casos —una desviació potser a considerar molt humana— que, quan per algun motiu es veiem obligats a parlar de les nostres vides, els que hem sofert les presons franquistes, de vegades, d'una manera inconscient tractem d'envernissar-les, potser a fi i efecte d'oferir-les i representar-les una mica millor, perquè així, encara que inconscientment es caigui en l'engany, potser cercant donar-li a la persona i al relat més interès segons una equivocada i perillosa apreciació de justificar que és per sortir de la monotonia que moltes vegades envolta el fet biogràfic. Però, possiblement també, per l'impuls d'aquesta ànsia de protagonisme que arrossega el nostre *ego* es cau en el parany d'arribar fins i tot a deformar la realitat, cas ja extrem d'arribar fins i tot a inventar-se una autobiografia.

Aquesta reflexió ve al cas no solament per la qüestió *Enric Marco* que es podria prendre com alguna d'aquestes excepcions molt singulars, però que s'han de considerar com un atemptat contra la bona fe de les persones i un insult i una falta del respecte que es mereixen aquelles dones i aquells homes honrats que han estat utilitzats com a matèria per a la construcció d'una història falsejada. La memòria em porta a recordar i comparar de les llargues passejades pel pati de la presó Model de Barcelona, l'efecte que em deixà el bon amic i company Joan Pagès, ja amb la salut molt malmesa, passejades que aprofitàvem nosaltres per escoltar-lo amb respecte i ell per relatar-nos la història i les

experiències extrems de la seva llarga estada a Mauthausen (crec que de cinc anys) i, després, ja al carrer, quan tots dos ens van tornar a relacionar, alguna vegada el vaig acompanyar a la projecció dels durs documentals que ens il·lustraven sobre aquells fets que en Joan havia viscut, materials que aconseguiren entrar des de França. Per a mi, quina diferència entre el Joan i l'altre personatge que, molt temps després arribaria a conèixer!

Quan es donaren les condicions perquè les diferents històries personals anessin sortint a la llum del dia, és molt possible haver rebut més d'una sorpresa en comprovar en alguns casos temps d'estades a la presó de vegades descaradament inflats, potser perquè ingènuament es pensava que això podia donar més categoria; el que actua d'aquesta manera no s'adonava —o no s'adona— que està

enganyant miserablement la gent i, inconscientment desacreditant-se a la vegada que, de forma irresponsable i injusta, desacreditant tots aquells ciutadans i ciutadanes que participaren en la lluita antifranquista, perquè les coses un dia o l'altre sortiran a la llum i segurament el descrèdit s'escamparà tant entre els justos com entre els pecadors. A l'exemple amb què començo em remeto, doncs, segur que de casos en trobaríem més d'un.

Aquesta reflexió també em porta a considerar la responsabilitat que arrosseguem els que encara facilitem testimonis orals i, l'obligació que tenim d'ajustar-nos a la veritat més estricta a l'hora de facilitar informació, encara que aquesta no ajudi al lluïment, i la necessitat de fugir de *l'envernissat* perquè, no hem d'oblidar que, de vegades, també s'arrossegueu taques negres que ens guardem molt bé de treure a la llum del dia, encara que a dreta llei també haurien de formar part de la història, de la nostra història.

Finalment, quant als professionals, cal que tinguin en compte, en referència al tractament dels testimonis orals, el respecte, la consideració que es mereixen, ja que serà utilitzant les seves eines com a intel·lectuals que hauran d'elaborar el document-suport, la interpretació actualitzada d'aquests testimonis, transcripció moltes vegades difícil i delicada encara que no impossible. També cal que es tingui molt en compte que aquests testimonis també som sers humans i no se'ns ha de tractar simplement com a mers utensilis i, que com en els temps passats hem jugat, juguem i jugarem el paper de transmissors d'un temps d'història.

Així mateix, a l'hora de fer un repàs del nostre passat no podem deixar de preguntar-nos quina és, doncs, la responsabilitat més gran que arrosseguem. Sovint, en treballar repetidament amb qui s'interessa per les nostres biografies, parlem d'una actualitat propera però ja passada. Hi ha la possibilitat, de suposar-hi una mica més d'importància de la que realment pot tenir la nostra història personal i fàcilment introduir-se la tergiversació en aquella part de la història que estem tractant en quant a la nostra participació, per petit que sigui el veritable paper que hem jugat. D'aquesta manera, fàcilment, és com es pot arribar a construir

personalitats sobrevalorades que, en ser aclarit l'error, com ja dèiem abans, es pot desacreditar el conjunt o, com també s'hem trobat en alguna ocasió, descobrir que la biografia que s'expressa és una invenció. Una de les coses que he pogut comprovar és l'existència d'espais incomplets en la nostra història, espais que també pertoquen d'alguna manera a la lluita antifranquista. És en referència a les llacunes que existeixen dins el primer període de la nostra postguerra, espais potser d'una "història secreta": em vull referir fonamentalment a la primera meitat dels anys quaranta, durant la Guerra Mundial; del paper que no es menciona i van tenir certs activistes immersos en la lluita antifranquista, militants anarquistes i comunistes que també van jugar el seu paper de col·laboracions amb els aliats aquí a l'interior, intervenint en alguns sabotatges als interessos nazis, o amb les cadenes humanes que s'encarregaren de dur a bon lloc (moltes vegades a les portes dels consolsats o ambaixades aliades) alguna d'aquelles persones que havien pogut fugir dels camps de presoners (més d'un aviador, cap militar o personatge d'interès en podria donar raó si avui fos viu), fets i persones que encara no he vist sortir en cap treball dels nostres historiadors. Ja sé que és molt difícil però, mai he sentit ni mencionar-ho. Tant difícil seria assabentar-nos del fet de que els nazis utilitzaren fins i tot embarcacions esportives, per treure a través de les nostres costes coses del seu interès, certs materials estratègics, embarcaments alguna vegada difícils? Tots aquests també són detalls que formen part de la nostra història. S'ha de reconèixer que fou aquell un període que fa difícil aconseguir ara informació però, no impossible. Quan i com es podrà algun dia incloure-ho a la memòria històrica que volem recuperar? Aquesta és, potser, una més de les responsabilitats que corresponen fonamentalment als professionals immensos en la recerca històrica doncs, la majoria — potser no tots — dels testimonis orals, malauradament, és possible que hagin desaparegut. Ara, potser, solament resta que se sàpiga i es pugui intentar de trobar-ho a través de la part documental. Els desitjo molta sort.

Fils et filles de républicains espagnols et enfants de l'Exode (ffreee) i la Memòria Històrica de l'Exili

Serge Barba (1941)

President de l'Associació **Fils et filles de Republicains espagnols et enfants de l'exode**.

Membre de la Junta Directiva de la Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya. Nascut a França, al Roselló, durant el règim col·laboracionista pronazi del Mariscal Petain, fill de republicans catalans, exiliats.

Francès de naixement, professor d'Institut, ha estat un militant actiu en les tasques de solidaritat amb la lluita antifranquista i actualment amb la recuperació de la memòria històrica.

L'Associació «Fils et filles de Républicains espagnols et enfants de l'exode» (FFREEE) se sent honorada de ser una de les associacions fundadores de la *Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya*.

Encara que la nostra Associació està situada en terres franceses i dedicada, especialment, al treball històric sobre l'exili republicà espanyol, no pot deixar d'associar-se a l'esforç de recuperació i conservació de la memòria del període de la guerra d'Espanya i la lluita antifranquista.

Les circumstàncies de la guerra d'Espanya han fet que els nostres pares s'hagin trobat a l'exili, que hangin hagut de restar-hi i que, per la majoria d'ells, la seva vida hagi transcorregut a França.

La seva història és ja ben coneguda però, no serà doncs, inútil recordar-la encara que sigui a grans trets:

Prop de 500.000 refugiats van passar entre el 28 de gener i el 15 febrer de 1939. à Bourg-Madame per la frontera, de Cerbère. Les primeres famílies van ser enviades de seguida als departaments del centre de França i els homes cap a els camps de concentració d'Argelers, St Cyprien, Le Barcarès, Rivesaltes...

Per sortir dels camps podien escollir entre tornar l'Espanya franquista o allistar-se a la Legió Estrangera, anar a les Companyies de Treballadors Estrangers (CTE), o també al anomenats Regiments de Marxa de Voluntaris Estrangers (RMVE). Van ser molts els que aviat es trobarien en la Resistència francesa o als fronts de combat al costat de l'Exercit Francès combatent contra l'ocupant nazi.

En sortir de la guerra, malgrat les dificultats davant la necessitat de la recomposició de les famílies i la precarietat de les condicions de vida, l'esperança del retorn a Espanya va galvanitzar totes llurs energies. La victòria del camp aliat sobre el feixisme, segons tota lògica, havia de posar un termini al franquisme. Aquest va ser un moment de gran activitat per recompondre les nombroses organitzacions amb l'interès de totes adreçat vers Espanya i que es manifestava per l'aparició d'una sorprenent quantitat d'edicions (650 títols). El reconeixement, el 1955, de l'Espanya de Franco per les democràcies occidentals juntament amb l'aparició d'una nova emergència, la guerra freda, va significar un cop fatal a la dinàmica d'un possible retorn de l'exili republicà espanyol.

Un groupe de maquisards dans une cour de ferme au Vercors : déterminés et peu armés.

Aquesta nova jugada va provocar una forta baixada d'efectius en les diferents organitzacions. A finals dels anys 50, mentre que a l'exili les forces antifranquistes es debilitaven, tot al contrari, a Espanya, s'anaven reconstruint, raó per la qual aquestes no pararen de desenvolupar-se i, com a conseqüència, de mantenir les esperances de canvi.

El temps passa i progressivament els debats es van desconnectant de la realitat. Sense quasi adonar-se'n, els refugiats es van instal·lant a l'exili. La majoria prenen la decisió que llurs infants adoptin la nacionalitat francesa. L'Escola de la República en farà ciutadans francesos.

Aquests refugiats republicans que havien aixecat certs temors el 1939, no solament hauran fet de llurs infants models d'integració sinó que, a més a més, ells mateixos arribaran pel seu treball a una situació digna i pel seu comportament exemplar a inspirar al seu voltant un gran respecte: mai més podran considerar-se uns desarrelats.

Però, continuat la militància o no, molts han sentit de tot cor la necessitat de salvaguardar l'heretatge històric i cultural de l'Espanya republicana. Les noves generacions han de ser les legatàries universals d'aquest bé preciós fet de la riquesa de llur vida republicana, de llur combat, de llurs conviccions, de llurs llàgrimes. Aquest llegat, veritable obra d'art en perill, és encara més vulnerable que ho havia estat al principi per la desfeta, seguidament l'exili i avui pel silenci, l'oblit o el temps.

No és, doncs, sorprenent que els fills i les filles de republicans a l'exili no hagin rebut tots el mateix heretatge.

"Pels descendents dels refugiats, Espanya ha estat un origen ocultat, una referència mítica, unes arrels redescobertes a l'atzar de l'evolució personal".

Ningú pot dir millor que la historiadora Geneviève Dreyfus Armand, com els fills dels republicans han rebut l'heretatge de llurs pares i donar un aclariment sobre la diversitat de les motivacions de tots els que s'han agrupat entorn la nostra associació.

Es pot ben dir que la majoria ve a FFREEE perquè no solament Espanya sinó també els pares són una referència mítica. Significa un homenatge dels fills al llur coratge, al seu compromís, a llur combat, als valor que ells han defensat.

Per contra, altres arriben a FFREEE després de la percepció d'un silenci o un "oblit" familiar, la descoberta d'una arrel insospitada. Alhora, ells troben un ampli camp a descobrir. Des de llavors, no cessaran de anar trobant les peces que els manquen d'una història familiar que de cop va prenent un sentit nou.

Tota aquesta herència els condueix vers FFREEE, per a interessar-se en la petita història de tots els nostres pares que van emprendre els mateixos camins de l'exili, han conegut els

mateixos camps de concentració, treballaren als mateixos camps o a les mateixes obres; es mogueren pels mateixos llocs. Però aquesta modesta història similar en tots els refugiats és rica per la varietat de recorreguts de cada un d'ells.

Aquesta és la raó que ens duu a la recuperació i conservació de la memòria de la Retirada..

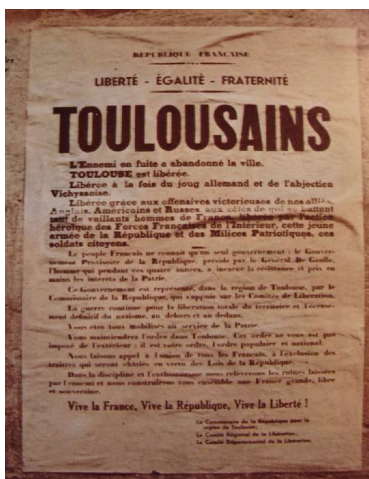
Per aquest motiu

- recollim testimonis;
- facilitem la nostra ajuda als investigadors, estudiants i particulars;
- elaborem un registre de tots els llocs de memòria;
- explorem les fons d'informació sobre els diferents punts de pas dels republicans espanyols a les fronteres dels P.O. i també
- presentem les nostres exposicions sobre la retirada a les escoles, biblioteques, manifestacions diverses;
- organitzem conferències;
- atenem a escolars, estudiants o grups;
- ens associem i donem suport als projectes d'associacions amigues;
- organitzem les jornades de febrer: homenatge als Republicans amb una marxa simbòlica de la Retirada, manifestacions culturals (exposicions, conferència, concert...)

El que no diu la simple enumeració de les nostres actuacions són els lligams associatius que es van creant, el reconeixement del fet republicà espanyol que comporta, no solament en l'opinió, sinó també els elegits de la República francesa molts d'entre ells —serà necessari recordar-ho?— són fills de la Retirada.

Aquest reconeixement solament es pot adquirir per associacions com la nostra, que reagrupa tots els descendents de refugiats, qualsevol que sigui la sensibilitat a què pertanyen; és un retrobament sota els tricolors de l'Espanya republicana com a símbol de pertinença a un camp amb el respecte dels seus diferents components.

És per aquest motiu que FFREEE adopta aquesta actitud que possibilita jugar un paper d'interlocutor prop de les autoritats administratives o els representants elegits. Aquesta no és la menor de les satisfaccions, de tenir després d'anys de menyspreu o d'ignorància: recuperar el lloc que mereixen els republicans espanyols. El mèrit recau sobretot en els nostres pares, que ens han transmès una torxa molt més fàcil de mantenir avui que ahir.

Presentació

Ha arribat a ser un tòpic indicar la necessitat que l'estudi de la història i especialment de la història social no sigui un monopoli dels historiadors, sinó que hi ha d'intervenir professionals d'altres disciplines com sociòlegs, economistes, antropòlegs, psicòlegs socials, filòlegs, etc. Encara que ningú posa en dubte aquesta necessitat, a la pràctica no es treballa de forma conjunta des del punt de vista de la recerca històrica. Evidentment que s'han fet estudis estrictament des de l'òptica econòmica o sociològica, per exemple, però quasi sempre dins d'un marc narratiu enciclopèdic o dins una visió metodològica determinada com pot ser la marxista o la neopositivista. Nosaltres, des d'aquesta tribuna de **Retrobament** no volem entrar en aquesta polèmica; tanmateix volem assenyalar que amb la intenció de trobar claus de futur, de la projecció dels valors defensats durant la lluita democràtica i també dels errors durant el franquisme, creiem indispensable animar a fer la recerca entorn a la memòria històrica i democràtica des de tots els enfocaments científics possibles. Amb aquesta intenció acollirem els estudis i les investigacions que ens permeti l'espai de què disposem, acceptant les característiques multidisciplinàries més diverses.

En aquest numero us presentem dos treballs que creiem interessants. El primer perquè el tema de la conservació de la llengua catalana té una indubtable projecció a l'actualitat i el segon perquè ens situa a "l'observatori" extern, des dels esdeveniments francesos que provocaren la "non-intervention".

1.- Amb la intenció d'incitar a la producció d'aquesta recerca multidisciplinària, us proposem una hipòtesi llargament exposada, sobre la conservació del català entre la classe obrera durant el franquisme. Aquest tema cabdal per comprendre com vam poder resistir la greu amenaça per a la nostra llengua i en conseqüència per a la identitat nacional, s'analitza des de l'òptica sociolingüística. Hem de tenir en compte que el fenomen de la immigració de parla castellana que durant aquells anys va ser massiva afectava essencialment els treballadors i per tant amenaçava el català de la classe obrera, essent aquesta majoritària en el conjunt de la societat catalana, fou decisiva per fer desaparèixer o enfortir, com així va succeir, el manteniment de la llengua catalana. Esperem respostes, aportacions, crítiques, etc., a aquesta hipòtesis.

2.- En 1999 es va celebrar a Tolosa de Llenguadoc una "rencontre", organitzada pel Conseil Regional de Midi Pyrenées i l'Institut CGT d'Histoire Sociale, dedicat a *La Guerre d'Espagne et l'immigration espagnole*, en què es va tractar la guerra civil i la solidaritat francesa envers els demòcrates espanyols en la seva lluita contra la dictadura. D'aquell important col·loqui va editar-se un llibre recollint les intervencions i conclusions (*Guerre d'Espagne & immigration espagnole*, V.O.Editions, Toulouse 1999). Tenint en compte la qualitat dels participants, historiadors, sindicalistes, polítics, i l'entorn institucional francès que el va envoltar, creiem interessant reproduir una selecció d'aquestes intervencions però, donat el problema d'espai, ens limitarem, per ara, a un tema molt polèmic i que, per molts, va ser decisiu en la guerra civil: la política de *no intervenció*, preconitzada pel govern francès, l'oposició a aquesta política i malgrat això l'ajuda que va arribar a Espanya per part de les organitzacions democràtiques franceses, vist i analitzat per mateixos francesos en aquest col·loqui de Tolosa.

Hipòtesis sobre la conservació de la llengua catalana entre els treballadors durant la dictadura franquista.

Tomàs Chicharro i Manero (1942).

President de la Confederació i Coordinador del Gabinet d'Estudis de la Confederació.

En la postguerra, amb la seva desaparició de l'escola, privada dels mitjans de comunicació, amb el monopoli del castellà en les relacions públiques, semblava que la llengua catalana seria asfixiada sota el pes de la immigració i d'una administració importada.

La llengua catalana va passar a ser, en la pràctica, per a la majoria del poble català i especialment per als treballadors, una llengua d'ús essencialment oral. L'oubrer català parlava en català i escrivia (1) i llegia (2) en castellà en la seva immensa majoria. Dins del conjunt del poble català aquest fet era particularment cert a mesura que baixàvem en l'escala social, si bé, l'empobriment i segregació cultural a què la dictadura sotmetia el poble donava una decisiva importància a l'idioma oral en relació amb l'idioma literari i en relació inversa amb l'ordre de jerarquia social. Era, doncs, en termes relatius, el treballador el menys afectat per la carència del català escrit (3), encara que, en raó d'aquesta mateixa carència que al seu nivell era més absoluta, va ser el més directament exposat a la influència del castellà en el sentit que la pràctica escrita d'aquest, per mínima que fos, modificava, perjudicava, el seu català parlat donada la característica indissoluble de la dualitat de l'oral i l'escrit posada en perill per la intromissió i imposició del castellà en el delicat mecanisme de la llengua (4).

Més importància tenia el bombardeig del castellà amb el seu monopoli de la ràdio i televisió, amb el seu atemptat directe a la llengua oral encara que atenuat, malgrat tot, pel caràcter evolucionador i assimilador de tota llengua. I molt més greu per a la llengua era la immigració, ja que en la seva integració estava contingut, en gran mesura, el retrocés irreversible o l'arrelament decisiu de la llengua, donada la tendència econòmica i demogràfica que mantenia el corrent humà vers Catalunya, amb el seu superior índex de natalitat.

I bé, encara que la situació va ser crítica per a la llengua, el català va continuant essent la llengua de la majoria dels habitants de Catalunya. Això volia dir que el català seguia tossut a parlar el seu idioma i per poc que en sapigués i pogués, escriure'l i llegir-lo i que la massa d'immigrants, tard o d'hora, depenent de diversos factors, entrava en l'esfera de comprensió i ús de la llengua catalana, especialment al nivell de la relació social, a manca, en la primera generació, de l'ús en la família.

Anem a plantejar el problema, per a una més gran comprensió, sota dos aspectes: l'adquisició de la llengua catalana pels immigrants i la supervivència d'aquesta entre els obrers catalans.

L'adquisició de la llengua catalana pels immigrants

El procés d'integració de l'immigrant a la societat catalana s'accelera extraordinàriament quan entra en l'esfera de la llengua i podem afegir que llavors estan reunides les condicions en què donades les circumstàncies històriques i polítiques de Catalunya aquesta integració condueix a la identificació nacional.

Entenem per *esfera de la llengua* l'espai lingüístic que segons les circumstàncies socials i polítiques actua com a factor en la definició de nació i a nivell individual condueix a la identificació nacional. Els seus límits són determinats per aquestes circumstàncies i poden abastar des de la simple comprensió de la llengua fins al seu ús literari (5).

La integració de la immensa majoria dels immigrants no era més que la seva proletarització (6). I aquesta proletarització, com fenomen col·lectiu, es realitzava dins del proletariat català. La proletarització en el seu procés evolutiu, a partir del simple canvi de les relacions de producció fins la conscienciament dels seu nou estat, conduïa a la seva incorporació i

identificació amb el proletariat català. En aquestes condicions l'assimilació de la llengua catalana no era més que una de les característiques d'aquesta incorporació i identificació. La llengua facilitava a l'immigrant la integració i és, des del punt de vista de les relacions a l'interior de la classe obrera que es comprèn la *promoció humana* (7) com una de les causes. Vist d'una altra manera, en la proletarització dels immigrants, que es produïa dins d'un proletariat definit, el català, les motivacions que l'impulsaven a l'aprenentatge de la llengua eren una conseqüència de la seva integració econòmica i social (8) i l'adquisició i l'ús de la llengua era la sanció de la seva identificació de classe (9) i nacional (10).

És, doncs, al nivell del proletariat, durant aquesta època, on, essencialment, prenen cos les tendències d'evolució de la llengua determinades per la pressió de la immigració. Del manteniment de la llengua dins del proletariat català, del seu poder d'assimilació dels immigrants, dels seus lligams de solidaritat, de la seva organització i cohesió, depenia, entre altres coses, i en gran part, la conservació de la llengua (11). Del proletariat depenia, no solament la conjuració del perill que per a la llengua constituïa el corrent immigratori, sinó, a més, la possibilitat que aquest perill es transformés, en el contrari, en la millor oportunitat d'arrelament i expansió que la llengua catalana hagi pogut tenir durant el segle XX. Tanmateix, és evident que aquesta tasca no era exclusiva de la classe obrera, per més que les circumstàncies la van posar en aquesta situació. És una tasca nacional en la qual totes les classes tenien compromesa la seva responsabilitat. Solament un organisme nacional i representatiu pot determinar i conduir una política plenament eficaç en aquesta matèria, com també, amb les pitjors conseqüències en el cas d'una política equivocada. Però en aquells moments, obviament, no hi havia ni una cosa ni l'altra. La classe obrera amb això, com en quasi tot, depenia solament d'ella mateixa.

Entre l'immigrant en vies d'integració i l'obrer català la superposició de les dues llengües no jugava un paper discriminatori ni oposava barreres a l'evolució lingüística de l'immigrant a causa, essencialment, del bilingüisme de l'obrer català (12). En la seva integració, l'immigrant entrava en l'esfera de la llengua catalana (13) pel fet que, al nivell obrer, aquesta era una llengua essencialment d'ús oral, circumstància que li permetia salvar l'obstacle des del seu nivell cultural i el seu desconeixement de la llengua escrita. És a dir, solament amb l'assimilació de l'ús oral, la integració, a nivell obrer, era suficient, reforçada pel fet abans indicat de que la llengua escrita era per tots dos el castellà (i en aquest nivell obrer és de molta menys importància).

Recapitulant: en les circumstàncies de la dictadura, dins del proletariat on se situa la integració, l'immigrant podia trobar l'accés a la llengua segons les seves possibilitats pel fet determinant de que solament el seu domini de l'ús oral ja el situava dins dels límits lingüístics en què podia identificar-se amb l'obrer català i a través d'ell amb la societat catalana.

La massa d'immigrants en vies d'integració i d'assimilació serveix de pont als nouvinguts. En les aglomeracions on la immensa majoria d'habitants són d'origen de parla no catalana, com certs barris de Barcelona, Terrassa o Sabadell, el contacte dels nouvinguts amb la llengua catalana (fora del lloc de treball o d'altres circumstàncies) es fa a través dels antics immigrants. Aquestos, encara que no l'utilitzin en família, marquen d'aquesta manera, és a dir, en l'exteriorització del coneixement encara que oral del català, una certa diferència o si es vol, l'explicitació d'un progrés de la seva situació actual respecte a la que era a l'arribada a Catalunya. A l'interior de la massa d'immigrants en moviment vers l'assimilació lingüística, es produeix un corrent intern de transmissió i incentiu, pel fet de la pràctica del català, que va des dels més antics vers els nous, de l'interès vers el català i dels nous vers els antics, transmetent el reconeixement de la integració en camí de reeixir i per tant d'una situació nova en tots els ordres. És en aquestes condicions i en aquest tipus de població que el bilingüisme és de tipus positiu per a la llengua catalana, ja que es fa en detriment del castellà al mateix temps que facilita la coherència del conjunt de la població. Aquest fenomen no es donaria per si mateix, pel sol fet de l'existència de dues llengües en contacte. És evident que són els factors socioeconòmics i polítics els que propicien aquesta situació. Podríem

deduir que en aquestes condicions el castellà és una llengua de transició, però no avancem conclusions; tractarem aquest aspecte més endavant.

Podria pensar-se que aquest mecanisme lingüístic a nivell del proletariat que permet als immigrants utilitzar el seu castellà com a transició gràcies al bilingüisme del català i que l'aprenentatge oral del català ja li permet integrar-se a causa de l'ús essencialment oral que l'obrer català fa de la seva llengua, s'ha repetit des de sempre, a excepció del període de la II República, o almenys, des que la integració de l'immigrant significa la seva proletarització. De fet, l'originalitat del franquisme consisteix en que va mantenir artificialment una situació lingüística que abans neixia, essencialment, d'unes condicions socials i econòmiques que mantenien a l'obrer fora de la corrent cultural i de difusió, és a dir, de l'idioma escrit i literari i dels mitjans de comunicació i opinió. Però ja durant el franquisme i lligat al creixement de la resistència al franquisme de la classe obrera això ja no era possible i la pressió de la llengua oral va conduir a la necessitat urgent de recuperar el domini literari i *oficial* i que aquesta necessitat era fortament sentida pel conjunt de la societat catalana i especialment per la classe obrera.

El franquisme no solament va mantenir unes condicions lingüístiques fora d'època que van facilitar la integració de l'immigrant, sinó que va obligar la classe obrera a recuperar l'equilibri de la llengua ja que era, precisament, en el seu si que es produïa una forta tensió.

Algunes conseqüències d'aquesta tensió podem deduir-les dels fets següents: el bilingüisme creixent en la classe obrera, la castellanització de la sintaxis, l'intercanvi de mots d'un idioma a l'altre, una certa confusió ideològica entorn de les classes i la llengua, la burocratització del castellà, la utilització de les llengües com a criteri d'estratificació social i la possibilitat de discriminació. Aquesta llista és incompleta i aproximada en els seus enuncis. Un estudi sobre aquest tema obriria noves perspectives.

Una de les conclusions que podem deduir és que essent la situació altament conjuntural i per això inestable, solament podia mantenir-se la tendència favorable al català a nivell obrer a condició que el obrer català mantingués l'idioma, és a dir: que continués éssent per a ell una necessitat el seu ús, esperant que la situació política canviés permetent recuperar l'escola i els mitjans de comunicació i amb això la unitat de la llengua. Doncs bé, aquesta *necessitat de l'ús* anem a intentar definir-la a continuació amb la supervivència de la llengua entre els obrers catalans.

La conservació de la llengua catalana entre els obrers catalans

El català és la llengua habitual de la majoria dels obrers catalans, ara i durant el franquisme. Aquest és un fet ben establert. Però l'opressió política i sindical del règim vers la classe obrera venia doblada a Catalunya amb la imposició d'una llengua determinada: el castellà.

Encara que aquesta imposició del castellà sigui per tot el poble català, adopta formes diferents segons les capes de la població, o millor dit, les formes i llurs conseqüències són diferents encara que, en general, la seva aplicació formal sigui aparentment uniforme. És evident, per posar un exemple, que la supressió del català a la Universitat va tenir unes conseqüències immediates diferents per l'obrer que per a la burgesia. Fóra molt interessant estudiar en detall aquestes diferències.

Aquesta imposició va produir una situació de conflicte entre les dues llengües. Els sectors on es va manifestar aquest conflicte van ser variats. La llengua catalana va oferir una resistència d'intensitat també variable segons els sectors.

Les motivacions polítiques i socials en el si del proletariat van ser un factor important d'aquesta resistència. La determinació dels sectors on la superposició de les dues llengües va

ser conflictiva en relació amb la presència del proletariat, seria, al límit, una de les claus que ens permeten l'anàlisi de les causes de la supervivència i manteniment de la llengua catalana entre els obrers malgrat el corrent immigratori. Però abans s'imposen certes reflexions amb caràcter d'hipòtesis de principi per elaborar els conceptes i definicions indispensables.

Crec important destacar que el signe de la imposició del castellà per l'Estat franquista era totalment diferent de la imposició pel fet que representava el corrent immigratori. Mentre que l'estat franquista amb la seva estructura, institucions i finalitats es col·locava en enemic del proletariat com a classe, la corrent immigratòria el venia a reforçar pel fet de la integració. Si bé l'opressió lingüística, a risc de simplificar el problema, podia equiparar-se en els dos casos, les seves causes i efectes eren radicalment oposats.

Veiem aquestes hipòtesis:

No és que hi havia una correlació, administració-opressió, administració-castellà, castellà-opressió que expliqués l'actitud dels obrers de mantenir el català malgrat totes les pressions. Això seria oblidar la realitat dels antagonismes de classe així com faria inexplicable la integració dels immigrants. La realitat és més complexa.

Naturalment, per aprehendre la totalitat de la realitat hauríem d'aprofundir en l'anàlisi de l'ús del català que experimenta l'obrer català. Per això, prenent la suficient distància hauríem d'examinar els antecedents històrics. Com he dit anteriorment, hem de posar en relleu la importància capital que va tenir la formació de la classe obrera dins de la comunitat catalana al començament de la industrialització, provenint de les ciutats i del món rural català i abans de l'arribada dels immigrants que després es van incorporar i esdevenir obrers catalans. La llengua catalana és, doncs, consubstancial a la classe obrera en Catalunya. Encara que aquesta afirmació sembla inútil per evident des de la perspectiva històrica, és necessari utilitzar-la com un fet de principi quan es pretén analitzar la situació durant el franquisme amb l'existència d'una massa considerable de castellanoparlants entre la classe obrera, amb una administració de parla castellana, etc.

S'ha de distingir entre la llengua *oficial* (tal com era definit l'ús del castellà pel franquisme) i les llengües *naturals*, és a dir, les que són utilitzades per una massa més o menys important de persones com és el cas per a les dues llengües a Catalunya. És en "l'oficialització" d'una de les llengües *naturals*, el castellà, que una administració determinada (la franquista) volia inserir i legitimitzar la seva presència en la nació catalana (14).

L'argumentació que va utilitzar el franquisme per justificar-se va ser molt variada. Des de l'afirmació de la superioritat del castellà com a llengua de cultura, passant pels motius *utilitaris*, fins la defensa dels immigrants, tot li va servir per intentar amagar la seva voluntat d'hegemonia, la utilització d'una llengua com instrument de poder, la seva impotència finalment. La voluntat de la imposició del castellà als catalans no és el règim franquista qui la inicia (en tot cas li hauríem d'atribuir el més gran grau d'insistència i violència) sinó que podem remuntar-nos a Felip V almenys. Seria molt interessant un estudi sobre les causes d'aquesta actitud persistent i fer ressaltar el doble paper –sempre trist– que la llengua castellana ha hagut que patir a Catalunya a través d'aquests tres segles: instrument de poder i coacció, objectivació del refús o de la diferència social.

Però, essencialment, a Catalunya el castellà era una llengua *natural* presa *estàticament*. *Dinàmicament*, el castellà era una llengua de transició, és a dir, utilitzada en el mecanisme de la integració (15) i que conduïa a una altra llengua *natural*, el català, que era estàticament i dinàmicament pròpia d'una societat que integrava l'immigrant.

El castellà prenia, doncs, un doble aspecte a Catalunya: llengua *oficial* i llengua *natural*. La *natural* utilitzada per la immigració i com a llengua comuna de transició. En aquest aspecte en inferioritat enfront del català pel fet de la integració i l'*oficial fixada* per l'administració i

identificada amb ella. Aquest aspecte *oficial* del castellà influïa perquè a l'identificar-se amb l'administració, s'accelerava la integració lingüística de l'immigrant al català.

Al dir *fixada* em refereixo a l'actitud de l'Estat quan considerava que no es produïa assimilació lingüística o que d'aquesta forma pogués evitar-ho. La seva actitud pot basar-se en les hipòtesis justificatives següents: a) el castellà és l'idioma de relació entre les dues comunitats lingüístiques; b) l'evolució i el progrés afavoreixen l'idioma que gaudeix de l'oficialitat, o vista d'altra forma, perjudicant l'idioma condemnat a l'ús essencialment oral; c) els immigrants troben en l'idioma *oficial* (que és el seu natural), una defensa contra l'assimilació lingüística; d) negació del fet nacional català reduint-lo a un regionalisme (com a màxim). Aquestes hipòtesis són molt dubtoses i algunes manifestament falses, veiem: per la a) ací tenim la problemàtica social del bilingüisme; hem de distingir diverses comunitats des del punt de vista de relació lingüística i no solament dues; hi ha la catalana "indígena" o de base i a l'interior de la comunitat d'origen castellà hi ha diversos graus d'assimilació que des del punt de vista de comportament lingüístic donen lloc a diverses comunitats; en les més antigues l'idioma de relació és el català amb els catalans mentre que amb les novvinguts és el castellà; a l'interior d'aquesta massa s'usa també el castellà amb l'administració —quin remei— i intenta ensenyar el català als immigrants encara que per això tingui que parlar castellà; per tant és fals afirmar que el castellà sigui l'idioma de relació per excel·lència; en realitat, en època normal, seria totalment el català excepte entre certes capes de la massa d'immigrants. Per la b) en les circumstàncies de la dictadura podem considerar aquesta hipòtesi amb fonaments; és evident que el règim practicava una política d'asfíxia del català; encara que es pot objectar que oficialitat no és sinònim de progrés i evolució; tanmateix resta per provar totalment aquesta hipòtesi. Per la c), vistes les causes que obligaven l'immigrant a abandonar la seva terra, no pot afirmar-se que l'administració en defensar el castellà en detriment del català contribuïa, a ulls de l'immigrant, al prestigi del castellà; des d'un altre punt de vista, hauria que veure si, precisament el fet de que el castellà tenia aquest caràcter oficial no era, a ulls de l'immigrant, un obstacle a la seva integració, màxim, quan aquest, per un mecanisme ben conegut, volia adoptar les formes i usos de la societat que l'acull; de fet, en aquest cas, el castellà era vist —i tractat— com una dificultat i no com una defensa, ja que l'assimilació lingüística és inseparable de la integració. Per la d) en aparença simple d'exposició i resposta, aquest argument amaga certs aspectes importants; partint d'una crítica a la tendència de considerar la llengua com el factor essencial de la característica nacional, aquest argument pretén arribar a la reflexió següent: no perquè el català fos privat de l'oficialitat o al límit tendia a ser marginal (llengua B), s'havia de considerar la nacionalitat catalana en perill; Catalunya és Catalunya encara amb la llengua castellana dins de la comunitat hispànica; per trobar una resposta adequada per a aquest argument especialment recargolat, hauria que subratllar la importància capital que ha tingut —i té— la llengua catalana i no pas una altra en la defensa de la nacionalitat catalana enfront de la agressió de l'Estat espanyol.

En aquestes condicions la conservació del català en el nivell obrer tenia una gran significació de refús de l'administració. L'obrer català *afirmant-se* en el seu idioma va trobar, a nivell individual, una forma, gairebé lliure de riscos, és a dir, fora de l'acció de la repressió, de *sentir-se* lluitant contra l'administració. En aquest mateix sentit, ajudant a l'assimilació lingüística de l'immigrant experimentava aquesta lluita; tenim en això una de les causes de l'ús del castellà com a relació amb l'immigrant recent. Aquest ús de pont i transició del castellà era una resposta a l'entestament de l'administració a imposar el castellà *oficial* (16) com a intent d'estendre'l com a llengua "natural" i transformar-lo en "dinàmic".

El franquisme entorpia, en certa manera, l'inevitable fenomen de permeabilitat lingüística de la comunitat catalana als castellanismes, fent de l'ús del català una necessitat i un acte de resistència que si bé per a alguns tenia per causa la *invasió* immigratòria i per objecte la segregació d'aquesta, per a la majoria del poble català i entre ell la classe obrera tenia per causa el sistema polític i per objecte el restabliment de l'equilibri dins d'una democràcia avançada i progressista.

L'actitud de la classe obrera tenia doble importància tenint en compte que la inexistència de l'ensenyament obligatori i oficial del català dificultava enormement l'assimilació lingüística i per tant la integració completa. La classe obrera trobava en la supervivència de la llengua catalana un arma eficaç contra la dictadura i també un arma de classe en la mesura en què amb la seva extensió entre els immigrants enfortia la seva unitat.

Notes sobre el text.

(1). Sense entrar en discussió sobre l'ortografia, diem que no escrivia en català sinó que escrivia en castellà en el sentit de que preferia escriure, més o menys correctament, el castellà que aprenia a l'escola a escriure amb faltes la seva llengua materna.

(2). Si llegia en català havia de fer un esforç conscient ja que el context escrit que l'envoltava (notes oficials, la premsa, la publicitat, en l'empresa, etc.) condicionava el signe lingüístic català en el sentit de que, el *significant*, influït per aquest context de paraula escrita que li era estrany, empenyava l'individu a la "paraula" castellana en l'acte de la lectura. Veiem també amb això un dibuix del mecanisme de la influència del castellà escrit sobre el català oral, és a dir, quan la influència de la paraula escrita (castellà escrit) sobre el seu representat a través d'altra llengua que és la imatge parlada (el *significant*, català parlat), canvia aquesta última més o menys profundament per l'autèntic representat (castellà parlat).

(3). Carència a la mesura, tant de la demanda (en relació amb la llibertat d'expressió) com dels mitjans (en relació amb les institucions polítiques existents) per satisfer-la.

(4). Veure la nota 2. De totes formes, encara que la llengua i l'escriptura són dos sistemes de signes diferents l'única raó de ser del segon és de representar al primer. Des del punt de vista del joc d'influència entre idiomes, l'idioma A empleat oralment és de major influència que l'idioma B empleat escrit.

(5). En el cas de la simple comprensió s'entén que es tracti del cas en què l'immigrant no hagi pogut aprendre a parlar la llengua (per edat avançada o per altres raons), però que impulsi que els seus fills ho parlin.

(6). Entenem per proletarització de l'immigrant a Catalunya el pas del sector primari (pagesia) al sector secundari o terciari. En el cas d'obriers provenint del secundari o terciari (la minoria) significa la recerca de l'ocupació fixa o estable i fugida de l'atur i treball temporal. En general, les noves condicions de concentració industrial, de racionalització i explotació del treball, de relacions humanes, d'organització i lluita sindical, de vida col·lectiva, amb tota la càrrega de cultura i llengua de la societat que acull l'immigrant així com les alienacions i frustracions de la mateixa, marquen el canvi qualitatiu d'estat social. El canvi de primari a secundari o terciari provoca una inadaptació de l'estructura psicològica de l'immigrant. Des d'aquesta òptica se situa la *promoció humana* que en la seva motivació bàsica no és més que l'esforç d'adaptació al treball en el sector secundari o terciari (pas de pagès a obrer).

(7). De totes formes hauria de expressar certes reserves sobre la *llengua de promoció humana* (el català). El problema hauríem d'enfocar-lo des de perspectiva de les classes socials, és a dir, que la *promoció humana* s'havia de situar, pels immigrants, en la seva proletarització, és a dir, que l'assimilació (no la imitació) del català com a *promoció humana* es situava a l'interior de les relacions de classe, a l'interior del proletariat, en la proletarització de l'immigrant i en la seva incorporació al proletariat català ja que, en definitiva, per a l'immigrant la identificació nacional significava identificació de classe. És inútil precisar que l'*explotador*, és a dir, el *burgès*, era també català; malament podria l'immigrant fer-se una idea de la nació per sobre de les classes. A més, admetent que la *promoció humana* sense frontera de classe era el determinant hauríem d'admetre que existia una capa *privilegiada* (burguesia i intel·lectuals) *dipositària* del patrimoni de la llengua i d'això, admetre el concepte de nació que s'ha creat la burgesia. Encara que no hem de subestimar l'atracció que la burgesia exercia sobre la distinció

entre assimilació i ús de la llengua per un costat i la seva imitació d'ascendència social per un altre.

(8). És gairebé inútil repetir que era més la necessitat social i econòmica d'integrar-se a la societat catalana a través del proletariat el que impulsava l'immigrant a l'assimilació de la llengua en tant que aquesta era un factor definitori d'aquella, que la seva curiositat o necessitat intel·lectual. Encara que és possible que, a nivell individual, una especial presa de consciència política motiví l'accés a la llengua, com també potser el refús d'aquesta assimilació en nom d'una determinada concepció política.

(9). Parlem d'identificació de classe en el sentit de la unitat d'aquesta, ja que és evident que com en el passat la llengua potser un motiu de divisió. En aquesta adquisició hem de veure, doncs, una de les tendències unitàries, reflex de la solidaritat de classe.

(10). El fenomen d'identificació nacional s'ha d'observar, no solament com limitat a un home o a una vida, sinó a un procés de transformació social d'un corrent humà en el temps i en l'espai.

(11). No és inútil recordar que estudiar el problema de la conservació de la llengua i de les mesures que hagi que prendre no és el fi d'aquestes línies.

(12). El bilingüisme forçat del català no era cap avantatge des del punt de vista lingüístic ni simplement antropològic.

(13). Veure nota 8.

(14). No és que l'administració *representés* el castellà enfront del català. De fet, l'administració de la dictadura, a nivell del proletariat, oprimia a les dues comunitats.

(15). Com hem dit anteriorment, com a llengua de relació entre el català i l'immigrant mentre aquest no ha entrat en l'esfera de la llengua.

(16). Com hem dit anteriorment, l'administració volia, d'aquesta manera, legitimar-se. L'administració franquista, per la seva arrel feixista, se situava fora de tota representativitat nacional, fos aquesta castellana, basca o gallega. Era una monstruositat política completament buida de contingut nacional.

La “non-intervention” vista des del costat francès.

El tema de la no-intervenció és un dels més polèmics i, potser per això, relativament menys tractats de la guerra civil. Els mateixos francesos com a inventors i impulsors de la «non-intervention» ho tracten poc i quasi sempre de passada (habitualment dins de monogràfics sobre la història del Front popular o lligats a la figura d'en Léon Blum). Per això quan es produeix, com és el cas que us presentem, una ocasió en què els mateixos francesos parlen específicament de la non-intervention té molt d'interès i més si en parlen de les circumstàncies internes franceses. Va ser durant la **Rencontre** a Toulouse sobre la «Guerre d'Espagne & immigration espagnole» el 29 i 30 d'octubre de 1997, de la que es va publicar un llibre amb el recull de les intervencions i debats (Editorial: VO Editions, París 1999) que us

recomanem vivament. En aquesta **Rencontre** organitzada per l'Institut CGT d'Histoire Sociale i patrocinada pel Conseil Regional de Midi Pyrenées i el Conseil General de l'Haute Garonne, va haver-hi una ponència sobre la “non-intervention” que us reproduïm a continuació, parcialment ja que és massa llarga. **Hem preferit mantenir el francès original per ser fidels als continguts expressats.** Tanmateix si algú dels nostres lectors ens ho demana li facilitarem una traducció feta pel nostre gabinet al català o castellà. Volem afegir que per aquells que es volen iniciar en el tema de la no intervenció recomanem la versió traduïda al castellà del Capítol 3, pàgines 74-81 de l'historiador alemany Walther L. Bernecker (*Guerra en España 1936-1939* Editorial: Síntesis, Madrid 1996).

Ponència de la Rencontre de Toulouse.

La situation espagnole en 1936.

La non-intervention: l'attitude des diverses composantes du Front populaire. (*Front popular francès*)

Rolande Trempé

Historienne, professeur émérite de l'Université des sciences humaines, Toulouse le Mirail.

I – REMARQUES PRELIMINAIRES.

Faute de pouvoir assumer au pied levé le rôle de Témime, je me contenterai d'évoquer plus longuement que prévu la situation intérieure de l'Espagne, au lendemain du coup d'état antirépublicain.

Tout d'abord, je veux faire deux observations: l'une sur le choix de Toulouse comme lieu de rencontre de ces débats entre les anciens combattants (espagnols, français et étrangers) et leurs descendants (plus ou moins jeunes), l'autre sur la nature du Front populaire.

Le choix de Toulouse me paraît très pertinent pour des raisons à la fois politiques et syndicales. Toulouse, en 1936, s'affiche en effet comme un des hauts pieux du mouvement ouvrier et du socialisme. Sur le plan syndical trois faits essentiels sont à retenir. C'est, tout d'abord, du 2 au mars 1936, la tenue à Toulouse d'un Congrès national de la CGT qui consacre la réunification de la confédération divisée depuis 1921. Dans la foulée, la CGT et la CGTU locales fusionnent. La nouvelle Centrale réunifiée regroupe des tendances variées dont la cohabitation est parfois difficile, nous le verrons. Mais ce qui prime, c'est que l'unité retrouvée donne à la CGT une force nouvelle qui va être multipliée par le puissant mouvement de grève de juin 1936. Le coup d'envoi est venu du secteur aéronautique: 12 juin au Havre et 13 juin à Toulouse. Dans la ville, d'ailleurs, les grèves se prolongeront jusqu'en juillet.

Le maire socialiste Ellen Prévot a joué un rôle de premier plan lors de l'élaboration et de la signature des conventions collectives qui ont mis un terme à la plupart de ces grèves. La puissance et le rayonnement du syndicalisme s'affirment et se manifestent enfin sur le plan local le 21 novembre 1936 lors de l'enterrement à Toulouse de Marty-Rollan, dirigeant confédéral: la présence de la direction de la CGT aux obsèques renforce la vitalité, l'autorité et le rayonnement de l'Union départementale des syndicats de la Haute-Garonne.

Sur le plan politique, Toulouse, municipalité socialiste, s'affirme dans le même temps comme la ville socialiste pilote du midi de la France. Le rassemblement socialiste régional qui y est organisé le 18 octobre le prouve. Un banquet de 2000 couverts, présidé par deux ministres hauts-garonnais, Vincent Auriol et Albert Bedouce, réunit les délégations socialistes des départements proches. Cette puissante manifestation politique et populaire est rehaussée la semaine suivante par l'escale que Léon Blum, en vol vers Narbonne, effectue à Toulouse. Le président du conseil prononce, à cette occasion, un grand discours sur le thème de la défense de la paix et la sauvegarde de la démocratie; mais pas la moindre allusion n'est faite, ce 24 octobre 1936, à la guerre civile qui déchire alors l'Espagne, bien que l'opinion publique toulousaine soit, depuis février et surtout juin 1934 date à laquelle les jeunesses socialistes et communistes s'étaient battues au côté à côté contre les troupes de Taittinger, particulièrement alarmée par le coup d'état franquiste. Le silence de Léon Blum tient, sans doute, au fait qu'il s'exprime au nom du gouvernement qu'il préside, et non comme responsable du Parti socialiste. Qu'est-ce à dire?

Cette interrogation nous oblige à préciser ce qu'il faut entendre par Front populaire.

Il s'agit d'abord du large rassemblement politique constitué en 1935 pour lutter contre le fascisme, défendre la démocratie et la paix (dans le cadre de la Société des nations). Les partis politiques les plus représentatifs: SFIO, Parti communiste, Parti radical, mais aussi, chose étonnante en France, la CGT y voisinaient avec de nombreuses associations démocratiques. Chacun de ces groupes avait conservé son programme propre; celui de la CGT était original, car inspiré par le plan de réformes économiques et sociales qu'elle avait mis au point pour combattre la crise qui sévissait depuis 1930.

D'autre part, il faut considérer le gouvernement de Front populaire constitué après les élections législatives en juin 1936. Dirigé par Léon Blum, il comprend des socialistes, des radicaux, mais deux formations du Rassemblement ont refusé d'y participer: le Parti communiste et la CGT; le Parti communiste soutient cependant le gouvernement, car il fait partie de la majorité parlementaire; quant à la CGT, elle va être partie prenante des événements avec le déclenchement en juin 1936 du plus puissant mouvement revendicatif que la France ait jamais connu jusqu'alors.

A partir de ce moment, aucune des formations regroupées dans le Front populaire ne peut échapper à ses responsabilités politiques et se désintéresser des engagements pris par le gouvernement. Lorsque les radicaux se désolidarisent du programme du Front populaire, en mars 1938, celui-ci aura vécu. Le gouvernement Daladier, alors constitué, inaugurerait une autre politique, conçue dans un autre esprit. Il n'y a donc pas coïncidence chronologique entre la durée des Fronts populaires espagnol et français. La guerre civile continue en Espagne après la chute du deuxième gouvernement Blum (13 mars 1938 – 8 avril), mais c'est la politique définie par son premier gouvernement, en juillet 1936, qui a déterminé jusqu'à la défaite du «Frente Popular» (mars 1939) le comportement officiel du gouvernement français envers l'Espagne républicaine, c'est-à-dire la non-intervention, dans la lutte qui opposait cette dernière à la rébellion franquiste.

II – LA SITUATION EN ESPAGNE, L'ETAT DES FORCES EN PRESENCE.

Le 20 juillet 1936, Giral, chef du gouvernement espagnol, télégraphie en clair à Léon Blum pour demander une aide immédiate «par armes et avions» afin de faire face au coup d'état militaire déclenché contre la République.

Cette rébellion contre le «Frente Popular» est partie le 17 juillet du Maroc espagnol; le 18 elle a gagné l'Espagne où une partie des garnisons s'est soulevée contre le gouvernement légal constitué en février 1936. En trois jours, 18, 19, 20 juillet, de nombreuses villes sont tombées entre les mains des insurgés dont l'objectif immédiat est de s'emparer des ports des régions côtières de l'Andalousie et de l'Atlantique-nord, de la Galice au Pays basque, afin d'établir une liaison maritime avec le Maroc rebelle et recevoir les renforts militaires indispensables à la conquête du pays où la rébellion rencontre une forte résistance populaire grâce à laquelle le coup d'état a échoué. La République

agressée doit maintenant sortir de l'improvisation et organiser sa défense. La guerre civile commence.

La situation est grave, mais non désespérée. Pour l'apprécier. Nous faisons appel à deux témoignages d'hommes politiques importants: Pietro Nenni et Maurice Thorez, et à l'analyse d'un historien spécialiste et aussi témoin de la guerre d'Espagne: Pierre Vilar.

Voici d'abord comment Pietro Nenni, responsable du Parti socialiste italien réfugié en France, qui s'est rendu à Madrid assiégée dès le début des combats. Juge la situation:

«Le 19 juillet tout l'appareil d'État espagnol passa du côté des rebelles; 95% des officiers firent cause commune avec Franco, entraînant avec eux 80% des soldats. La Garde civile, dans sa presque totalité, et 50% de la garde d'assaut s'unirant aux révoltés. Dans la proportion de 75 à 90%, les hauts fonctionnaires des ministères, des administrations locales, des entreprises industrielles, en firent autant. Privé pratiquement de toutes les forces de défense et d'administration, le gouvernement se vit dans la nécessité de s'en remettre au peuple qui, seul, était resté fidèle à la République. Il le fit d'abord avec une lenteur exaspérante. Trois jours passèrent, du 18 au 20 juillet au soir, avant que le gouvernement se décide à armer le prolétariat, seule mesure de salut public qui pouvait encore préserver le pays».

(extrait de «La guerre d'Espagne» de Pietro Nenni; Maspero).

Le rapport de Maurice Thorez, secrétaire général du Parti communiste français devant l'International communiste (III Internationale) daté du 19 septembre 1936, confirme l'éclatement de l'armée, mais il met aussi en évidence les atouts qui restent entre les mains du gouvernement: *«au point de vue militaire, 80% des officiers sont passés aux insurgés, amis la troupe était épargnée....; la plus grande partie de l'armée existante, désorganisée, a disparu.... L'artillerie était partagée; l'aviation assurait un léger avantage aux forces républicaines, avec une centaine d'appareils, contre 80 aux rebelles. En ce qui concerne la marine, le gouvernement conservait le seul cuirassé de la marine espagnole, 4 croiseurs (2 étant allés aux rebelles), toute la flotte des contre-torpilleurs et torpilleurs, tous les sous-marines et une douzaine de bateaux de moindre importance, et tous les hydravions de base, de Barcelone et Carthagène...».*

Il semble donc, ce que confirme l'étude de Pierre Vilar («La guerre d'Espagne» - PUF – 1986) que, militairement, un équilibre se soit établi à la fin du «pronunciamiento». Mais il est précaire. Le rapport des forces peut basculer rapidement en faveur de l'un ou l'autre camp selon les aides que chacun peut recevoir, selon aussi les possibilités de résistance de chacun.

De ce point de vue, le gouvernement légal est loin d'être dépourvu: selon Pierre Vilar *«matériellement, il dispose de 21 capitales de province contre 29 aux rebelles, de 270000 km² contre 230000, de 14 millions d'habitants contre 10,5. Les zones industrielles et la plus grande partie des ressources minières sont dans sa zone qui n'est pas dépourvue de productions agricoles (viandes, agrumes, fruits) mais les grandes régions céréalières sont dans la zone insurgée...».*

De plus, toujours selon l'analyse de l'historien, financièrement, le gouvernement républicain dispose *«des ressources de l'État, donc de l'or de la banque d'Espagne; il pourra acheter des armes. Le «mouvement», (c'est-à-dire les rebelles) lui, trouve de grandes facilités dans les milieux s'affaires internationales notamment pétroliers....».*

D'après ces analyses, le gouvernement a bien des moyens pour lancer une contre-offensive contre la rébellion, mais il lui faut, pour renverser la situation à son profit: militairement, empêcher les rebelles de recevoir des renforts attendus des troupes marocaines bien entraînées et solidement encadrées car l'armée marocaine est une véritable armée de métier; pour cela, il faut que les républicains aient la maîtrise de l'air et de la mer afin de contrôler les transports dans le détroit de Gibraltar. Il doit, par ailleurs, réorganiser l'armée républicaine, l'encadrer, l'armer, et surtout, la placer sous un commandement unifié, tâche énorme qui pose un problème politique capital; surmonter les divisions intestines qui dressent les forces politiques antifascistes en proie à des contestations internes, pour la plupart d'entre elles, les unes contre les autres. Comme je suppose ces questions bien connues de vous, je ne rappelle que pour mémoire l'hostilité fondamentale des communistes, évoquée longuement par Maurice Thorez, envers les trotskistes et les anarchistes, ainsi que les tensions extrêmes qui régnaient à Barcelone dès la fin de 1936.

Le gouvernement républicain doit aussi désamorcer les particularismes locaux engendrés par l'aspiration à l'autonomie des grandes provinces; Catalogne, Pays basque, Navarre, Andalousie,... chacune ayant tendance à s'organiser pour son compte, selon ses intérêts et ses forces politiques

propres; toutes supportent mal l'ingérence du pouvoir central. Ces divisions engendrent le morcellement des moyens de défense, l'éclatement du commandement, le manque de coordination de la lutte militaire, mais aussi l'amoindrissement du soutien nécessaire de la société civile. Le milieu syndical est partagé entre deux centrales: l'UGT (comparable à la CGT) et la CNT (dominée par les anarchistes) ce qui limite les possibilités de mobilisation des travailleurs industriels, mais aussi des paysans (en raison de la forte implantation des anarchistes chez ceux-ci) au profit du combat armé.

Affrontée à toutes ces forces centrifuges, la tâche politique du gouvernement espagnol était très difficile. Il comptait sur le soutien moral, diplomatique et même matériel (en ce qui concerne la France) des nations démocratiques et de la SDN pour entraver et contrer les initiatives que l'Allemagne et l'Italie étaient susceptibles de prendre en faveur des rebelles.

Telle est la situation complexe qui sous-tendait la demande de fourniture des armes commandées en décembre 1935 à la France.

III – LE CHOIX DU GOUVERNEMENT FRANÇAIS: LA NON-INTERVENTION.

Revenons donc à ce 20 juillet 1936.

Au reçu du télégramme, la première réaction, je dirai politiquement instinctive, de Léon Blum fut d'honorer les engagements commerciaux pris l'année précédente et de livrer les avions et les fournitures demandés: 20 bombardiers Potez, huit mitrailleuses, huit canons Schneider et des munitions selon la liste communiquée à l'ambassadeur d'Espagne à Paris. Ordre fut immédiatement donnée au ministre de l'air, Pierre Cot assisté de Jules Moch (secrétaire du gouvernement et ami personnel de Léon Blum) de mettre tout en œuvre pour livrer aux républicains les armes commandées.

A n'en pas douter, la sympathie de Léon Blum allait aux républicains. Le discours tenu à Luna-Park le 6 septembre est, à cet égard, sans ambiguïté:...«*Vous avez entendu l'autre soir au Vélodrome d'hiver les délégués du Front populaire espagnol, je les avais vus le matin même; croyez-vous que je les ai entendus avec moins d'émotion que vous? Quand je lisais comme vous dans la presse les récits de la prise d'Irun et de l'agonie des derniers miliciens, croyez-vous, par hasard, que mon cœur n'était pas avec eux?*»...

Son accord est aussi justifié par le fait qu'en droit constitutionnel et en droit international le gouvernement espagnol était agressé dans sa légitimité par une rébellion militaire. De plus, c'était un gouvernement politiquement ami...

Et, cependant, malgré tout cela, en moins de trois semaines, Léon Blum va opérer un revirement impressionnant et proposer: «*la conclusion d'une convention internationale par laquelle toutes les puissances s'engageraient, non pas à la neutralité, ... mais à l'abstention en ce qui concerne les livraisons d'armes et s'engageraient à interdire l'exportation en Espagne du matériel de guerre.*».

Comment en est-il arrivé là?

Pour comprendre son évolution, il faut considérer:

1. Les conséquences de son voyage en Angleterre où il se rend le 21 juillet avec le ministre des affaires étrangères (Y. Delbos) pour s'entretenir avec les Anglais et les Belges des problèmes de sécurité européenne. Ceux-ci sont devenus pressants à la suite de la réoccupation de la Rhénanie (mars 1936) par l'Allemagne hitlérienne qui se réarme ostensiblement et se rapproche de l'Italie fasciste qui vient de triompher de l'Éthiopie à la suite de la guerre déclarée au Négus. L'agressivité de ces deux puissances contre la France est de plus en plus caractérisée. L'inertie et l'impuissance de la SDN sont manifestes. La Belgique vient de dénoncer le traité qui la liait à la France. Dans ces conditions, l'appui de l'Angleterre est seule susceptible de faire échec à l'isolement diplomatique qui la menace. Certes, elle est liée depuis 1935 avec l'URSS par le pacte Laval-Staline, mais celui-ci a surtout produit des effets sur la politique intérieure du Parti communiste français; il n'a pas dissipé le mépris de l'armée ni du Conseil supérieur de la guerre (présidé par Pétain) envers l'Armée rouge; il n'a pas non plus amoindri l'anticommunisme et l'antisoviétisme de la majorité des partis qui sont au gouvernement.

C'est pourquoi l'entente avec l'Angleterre est prioritaire et pèse d'un tel poids dans les choix de la France. Aux yeux d'Alexis Léger (mieux connu de vous, peut-être, sous son pseudonyme littéraire

Saint-John Perse) le soutien de l'Angleterre est impérieux et nécessaire. Secrétaire général au ministère des Affaires étrangères depuis de longues années, il est de ce fait très écouté par les membres du gouvernement et par Léon Blum qui va, par ailleurs, très vite être convaincu, dès ses premiers entretiens londoniens, que l'Angleterre est hostile à tout soutien à l'Espagne républicaine. Au cas, où le Front populaire français aiderait en quoi que ce soit les républicains espagnols, il se retrouverait seul pour faire face à l'Allemagne et l'Italie. Telle est la conviction de Léon Blum lors de son retour d'Angleterre, telles sont ses craintes.

2. Or, en rentrant, il est confronté à une situation nouvelle en France même où l'opinion publique est en proie à une offensive déclenchée par l'extrême droite et les forces fascisantes contre l'aide apportée à la République espagnole. La violence des attaques dans la presse d'opposition s'accompagne d'actions spectaculaires de petits commandos agressifs qui surveillent les ports et les aéroports français susceptibles d'exporter les armes et les avions vendus au gouvernement républicain. La campagne orchestrée au nom de la défense de la France qui serait compromise par ces livraisons a été ouverte à la suite de la défection de l'ambassadeur espagnol à Paris. Lors de son passage au franquisme, il a dévoilé le détail des fournitures militaires en voie d'expédition aux républicains.

L'impact de l'offensive anti-Front populaire est tel que Jules Moch, inquiet, a été attendre Léon Blum à l'aéroport de 24 juillet au soir. La question espagnole devient un problème politique français qu'il faut résoudre de toute urgence. C'est pourquoi, dans la nuit même, Léon Blum, après avoir consulté les présidents de la Chambre et du Sénat, hostiles à toute aide à l'Espagne, réunit un Conseil restreint auquel sont invités Daladier, ministre de la guerre, Pierre Cot, ministre de l'air, Jules Moch, et l'envoyé spécial du gouvernement espagnol.

Ce Conseil prépare la réunion plénière du Conseil des ministres qui se tient le lendemain 25 juillet. Décision est prise de ne plus envoyer d'armement militaire; on laisse la porte ouverte à l'expédition d'armes civiles (fusils de chasse par exemple), d'avions désarmés qui devront être pilotés non par des français, mais par des espagnols venus en prendre livraison en France (à Pau ou Toulouse).

Cette demi-mesure est une reculade qui ne satisfait personne, ni ceux qui veulent aider la République, ni les amis de Franco qui amplifient leur campagne contre le gouvernement. La tension monte dangereusement tandis que, grâce à la diligence de Pierre Cot et de son adjoint Jean Moulin, du soutien sans faille de Vincent Auriol, secondé par un haut fonctionnaire des douanes, Gaston Cusin, membre de son cabinet, les envois prévus pour l'Espagne s'effectuent.

Le 30 juillet, l'aide ouverte de l'Italie à Franco devient évidente à la suite d'un incident aérien non prévu: deux avions italiens armés atterrissent au Maroc français, et un troisième s'écrase en Algérie. La preuve est donc faite, non seulement de la collusion entre la rébellion espagnole et l'État fasciste, mais aussi de la rapidité de l'aide extérieure apportée à Franco dont les envoyés avaient, par ailleurs, dès le 25 juillet, contacté Hitler. Ces faits, au lieu de conforter le gouvernement français dans la nécessité d'une aide conséquente à la République espagnole, vont au contraire, de façon surprenante, incliner Léon Blum vers l'idée d'une non-intervention des grandes puissances dans le conflit qui fait rage en Espagne.

C'est ce qu'il va proposer dès le 1er août à l'Angleterre et à l'Italie, puis, sur le conseil de la première, à l'Allemagne, à l'URSS et au Portugal. Ces pays reçoivent, en conséquence, le 5 août, un projet d'engagement qui interdirait «l'exportation directe ou indirecte, la réexpédition et le transit de matériel de guerre de toute nature vers l'Espagne». En attendant les réponses, Paris se réservait le droit de continuer les expéditions en cours. Elles sont achevées le 7 août (selon Jules Moch, à cette date toutes les commandes avaient été honorées, la France ne pouvait plus fournir aucun avion sans puiser sur ses ressources militaires, ce qu'elle ne voulait pas faire).

En fin de journée du 7 août, le Conseil des ministres, alors en réunion, est informé de la fin d'exécution du contrat. Le débat est ouvert sur la politique que doit suivre le pays. Il révèle la division des membres du gouvernement sur la question espagnole. Léon Blum qui se sent désavoué menace de démissionner, mais il reste en exercice à la suite de la démarche du nouvel ambassadeur d'Espagne consulté. Le gouvernement espagnol préfère qu'un gouvernement politiquement ami reste au pouvoir en France... même au prix de la non-intervention.

Le sort en est jeté: le projet de non-intervention est ratifié le 10 août par la Grande-Bretagne, le 21 par l'Italie, le 23 par l'URSS, le 25 par l'Allemagne; le 8 septembre un Comité de non-intervention est mis en place pour surveiller la mise en œuvre de cette politique et la faire respecter par tous.

En 1936, quand
la gauche
française était
unie... pour
quelques mois :
Léon Blum,
Maurice Thorez,
Roger Salengro,
Violette et Pierre
Cot à une tribune
officielle. La
victoire du Front
populaire sera
éphémère,
rapidement oubliée.

IV – REACTION A CETTE DECISION GOUVERNAMENTALE DES ORGANISATIONS ADHERENTES AU FRONT POPULAIRE

Je tiens tout d'abord à vous rappeler que l'attitude adoptée envers les événements espagnols a été passionnelle; c'est pourquoi elle a opposé si fort et si durablement les partis, les syndicats, et l'opinion publique. De plus, autre caractéristique, la division qui s'opère entre partisans ou adversaires d'un soutien aux républicains est au cœur même (sauf exception, nous le verrons, du Parti communiste et des anarchistes) de tous les groupes concernés.

La division partage les deux partis gouvernementaux: Parti socialiste et Parti radical. Elle est manifeste au cours des débats très vifs du conseil du 7 mars. Selon le récit qu'en fait Jules Moch (partisan du soutien) le Parti socialiste est déchiré: Vincent Auriol, Roger Salengro, Marius Moutet, Max Dormoy, Léo Lagrange, Pierre Viénot, François Blanchot sont pour l'envoi d'armes, tandis que Albert Bedouce, Georges Monnet, Spinasse, Rivière sont en contre. Les radicaux sont également coupés en deux: alors que Violette, Pierre Cot, Jean Zay sont pour le soutien actif aux républicains, Chautemps, Yvon Delbos (ministre des affaires étrangères), Daladier (ministre de la défense et de la guerre), Bastide, s'y opposent.

La division du gouvernement qui pèse d'une façon déterminante sur la décision finale de Léon Blum, reflète les oppositions qui dressent les uns contre les autres les membres de ces deux partis. Au sein du Parti socialiste, le groupe de «la gauche révolutionnaire» qui comprend Marceau Pivert, Colette Audry, Michel Collinet, Weil-Curiel, en liaison avec le Poum, est même pour un soutien armé; son action a surtout des effets sur la fédération de la Seine, et son opposition à la politique gouvernementale sera si forte que Marceau Pivert sera exclu de la SFIO au congrès de Royan; cette exclusion donne une idée de la violence des sentiments et des oppositions.

Hors du gouvernement, le Parti communiste est le seul sur le plan parlementaire à être en bloc hostile à la politique de non-intervention. Non seulement il la dénonce publiquement, mais il va s'engager dès septembre 1936 dans une politique de soutien direct et d'engagement dans la lutte armée aux côtés des républicains en organisant, sous la direction de la IIIe Internationale, les Brigades internationales. Le siège du recrutement des français comme des étrangers est à Paris, rue de la Grange-aux-Belles, et le transit vers l'Espagne s'opère après la traversée de la France soit par bateaux, soit à travers les Pyrénées.

De plus, l'URSS, après avoir dénoncé le pacte de non-intervention et décidé de fournir des armements à l'Espagne républicaine, demandera à la France son soutien pour leur transport. Le Parti communiste créera alors «La compagnie France-Navigation» le 7 mai 1937. Cette société est «essentiellement militante (selon Carlos Serrano «L'enjeu espagnol – PCF et guerre d'Espagne» - Messidor 1987) dans ses organes de commandement et d'organisation, très bien gérée, aux limites de la légalité, fondamentalement tributaire du mouvement communiste, et principalement du Pcf, bien que des fonds espagnols y aient été investis à ses débuts».

Malgré cette activité propre et dissidente par rapport à la politique officielle, le PC reste partie prenante de la majorité parlementaire du Front populaire qu'il soutiendra jusqu'au bout. Tout au plus, le 4 décembre 1936, s'abstiendra-t-il lors du débat sur la politique étrangère du gouvernement Blum. Même s'il estime que la non-intervention est *«une capitulation devant le fascisme hitlérien en particulier»*, même s'il considère qu'elle a organisé un véritable blocus contre l'Espagne républicain, il veut rester partie intégrante du Front populaire. Il justifie cette position par *«la volonté de servir la «paix et l'Union soviétique» et surtout parce que qu'il veut «à tout prix préserver le Front populaire»* afin d'éviter l'isolement du parti. Seul, selon M. Thorez, celui-ci ne peut jouer le même rôle ni intervenir *«dans les événements avec une même efficacité et les mêmes résultats que lorsqu'il est lié par le Front populaire avec les ouvriers socialistes, avec les petites gens des classes moyennes»*. En conséquence, le mot d'ordre du Pcf est, selon le rapport développé devant l'Internationale communiste le 19 septembre: *«Tout pour unir, tout pour l'Espagne, tout pour la paix, tout contre le fascisme qui redresse la tête, tout contre la vie chère, tout pour le Front populaire, et ici, il est très important que nous puissions nous appuyer sur la CGT»*.

V – L'ATTITUDE DE LA CGT

Et qu'en est-il de la CGT? Partie prenante du Front populaire bien que hors gouvernement et hors parlement, c'est l'organisation la plus représentative des sentiments et des choix des salariés, porteuse aussi de leur aspiration à la paix. Si l'on s'en tient uniquement aux résolutions votées par les instances dirigeantes de la Confédération, celle-ci est tout entière dressée contre le coup d'État franquiste, et solidaire du gouvernement républicain. L'appel suivant, adressé dès les premiers jours de la rébellion aux citoyens français, donne le ton des sentiments de la direction confédérale, et dégage la portée politique de la lutte des républicains et de l'aide qu'il faut leur apporter:

«Dressés contre le crime des militaires factieux, nos frères d'Espagne, en défendant la République, méritent la sympathie et l'admiration des travailleurs de France. Leur cause est celle des prolétaires de tous les pays qui veulent vivre libres. Le triomphe des rebelles espagnols signifierait pour tous les peuples un accroissement du péril fasciste, un recul de la civilisation, un danger pour la paix. Il serait une menace permanente contre notre pays et la République».

C'est pourquoi la CGT va se prononcer contre la non-intervention et tenter d'obtenir que le gouvernement français revienne sur sa politique.

C'est d'abord le 21 août 1936 la Commission administrative qui, à l'unanimité, se prononce en ce sens: *«...elle rejette avec mépris les ingérences de gouvernements étrangers prétendant faire interdire les manifestations de sympathie et d'entraide aux républicains espagnols. Elle réclame pour le gouvernement constitutionnel de l'Espagne les garanties de droit international qui lui*

permettent de se ravitailler librement pour sa défense contre les généraux rebelles au service du fascisme....».

Le 25 septembre le Comité confédéral national (CCN) confirme et renforce la position de la direction: «...le CCN constate que les possibilités d'arriver à une non-intervention totale sont compromises par l'attitude des pays qui ont partie liée avec les factieux espagnols contre le gouvernement régulier de l'Espagne, que les réserves diplomatiques et l'action effective du Portugal mettent en cause le principe même de la neutralité. Dans ces conditions, la CGT poursuivant son action en faveur de la République espagnole, estime se son devoir de demander au gouvernement français de reconsidérer, en accord avec le gouvernement anglais et les autres gouvernements démocratiques, la politique de neutralité».

Mais, en décembre, cette belle unanimité est brisée. Le secrétaire général du Syndicat national des instituteurs (SNI) se prononce en faveur de la non-intervention. Il se désolidarise de la politique de la Confédération. Que s'est-il passé?

La CGT n'est pas monolithique, il s'en faut. Elle est l'expression des syndicats de base et des fédérations d'industrie dont la diversité est grande et les choix parfois bien différents. Par ailleurs, en fonction de ses statuts (et depuis l'origine), les Fédérations jouissent d'une grande autonomie. Aussi, quand il s'agit d'envisager le Rôle de la CGT, l'on ne peut se contenter d'étudier les décisions du Bureau confédéral. Il faut sur le terrain, dans l'action, considérer les engagements pris par les Fédérations et les UD (Unions départementales) qui reflètent, elles, directement, les points de vue des syndicats de la base tout en essayant de faire respecter les directives confédérales. C'est pourquoi les positions des UD peuvent être si variées et l'engagement des Fédérations d'intensité si différente.

Cette situation exprime les courants qui traversent la CGT. Je les rappelle brièvement.

La majorité confédérale, depuis le Congrès de réunification regroupe les deux tendances principales: celle des anciens adhérents à la CGTU de sensibilité plutôt communiste, dont Benoît Frachon est le chef de file; celle des cégétistes traditionnels, dont Léon Jouhaux, d'esprit syndicaliste révolutionnaire et socialisant, secrétaire confédéral depuis 1909, incarne et exprime les aspirations – en dehors de toute liaison avec la SFIO -. C'est cette majorité qui détermine les engagements du Bureau confédéral. Mais. Elle va se heurter à deux oppositions: celle du mouvement «*Syndicat*», animé par les «*pacifistes intégraux*», et anticommunistes acharnés que sont ses chefs de file: Belin, secrétaire général adjoint de la CGT et Delmas, du Syndicat des instituteurs et celle des syndicalistes révolutionnaires, ex-minoritaires de la CGTU dont les leaders incontestés sont Monatte, Chambelland et Charbit. Pacifistes, antistaliniens, ils éprouvent une sympathie agissante envers les républicains espagnols et sont liés au Proum.

Malgré ces querelles intestines, souvent très vives, la CGT est unanime pour condamner le coup de force franquiste, pour organiser la solidarité envers ses victimes; ce qui la divise, c'est la nature et la manière d'aider ceux qui se battent. Certes tout le monde est bien d'accord pour convenir qu'il ne peut s'agir d'un engagement militaire aux côtés des républicains. En dehors de cela, que faire? Il faudrait pouvoir étudier en détail les actions menées par la CGT. Faute de disposer du temps nécessaire, je vais seulement évoquer les deux formes du soutien organisé en faveur des combattants, d'une part, et de l'entraide accordée aux victimes de la lutte, d'autre part.

Première observation: la CGT n'agit, en général, jamais seule, elle s'associe aux organisations amies des républicains; seconde remarque; l'aide qu'elle accorde est très différenciée, comme nous l'avons déjà dit, selon les structures professionnelles des syndicats, et selon les régions considérées. Enfin, bien souvent les organismes de soutien mis en place pratiquent, sauf exception, toutes les formes d'aide comme nous allons le voir.

Les organismes de soutien: ils sont à la fois, par leur composition, politiques et syndicaux :

1. Dès le 3 août, se met en place une «*Commission de solidarité du rassemblement populaire pour l'aide au peuple espagnol*». Elle est constituée, outre de la CGT et le PCF, du Parti radical, de la SFIO, du Secours rouge de France qui va devenir le Secours populaire, du Mouvement Amsterdam-Pleyel, de la Ligue des droits de l'homme. Elle va jouer un rôle capital. Elle siège au 97, rue Lafayette. Son objet initial était d'organiser l'entraide et la solidarité en argent et en secours divers aux républicains.

2. À la suite de la signature du traité de non-intervention, le Secours rouge et le PCF constituent une «*Commission d'entraide au peuple espagnol*» qui se réunit rue de la Grange-aux-Belles à la Maison des syndicats et à son annexe, avenue Mathurin-Moreau. Elle va recruter surtout des volontaires pour aller se battre avec les républicains et créer des comités locaux dans la France entière sous l'égide du PC (et avec l'aide des militants communistes de la CGT). Ce comité, particulièrement actif dans la région parisienne sera le centre de recrutement des Brigades internationales.

3. Un «*Comité d'accueil aux enfants d'Espagne*» crée par la CGT en novembre 1936 «*pour accueillir et héberger le plus possible d'enfants espagnols*» victimes de la guerre civile. Le caractère purement d'entraide de ce Comité est évident. Il fut soutenu par les syndicats et par les municipalités comme le montre le texte inséré plus loin.

4. Un «*Comité d'action socialiste pour l'Espagne*» mis en place par la gauche révolutionnaire et Zyromski qui étaient en opposition avec la politique officielle de la SFIO.

5. Un «*Comité pour l'Espagne libre*», expression de l'Union anarchiste fut fondée en octobre 1936.

6. Un «*Comité anarcho-sindicaliste pour la défense et la libération du peuple espagnol*» dépendant de la CGT Sr; il était en liaison directe avec la CNT espagnole.

Les syndiqués ou les ouvriers qu'ils entraînaient étaient de toutes tendances et militaient parfois dans plusieurs Comités.

Pendant le débat de la rencontre: réponses de Jacques Maurice et Rolande Trempé sur le rôle de Léon Blum dans la non-intervention.

Jacques Maurice.

Je voudrais rapporter le mot d'un dirigeant socialiste espagnol Luis Araquistain, qui fut ambassadeur de la République à Berlin et qui y était au début du gouvernement nazi. Il disait de Blum: «*c'est le Hamlet de la politique française*»; et il y a un peu de cela, parce que Blum devait faire doublement la preuve qu'il était français: parce qu'il était socialiste, et parce qu'il était juif.

Rolande Trempé.

Dans le discours qu'il fait devant les socialistes, Léon Blum s'explique en disant qu'il est le président du gouvernement de la France, qu'il n'est pas là en tant que socialiste; il a en charge l'avenir de la France car il est français; il insiste: «*car je suis français*».

Souvenons-nous qu'il avait fait l'objet d'attaques physiques par les ligues antisémites. En effet, il avait besoin de prouver que bien que juif – parce que c'était ça le problème qui se posait – et, bien que socialiste, il était français et qu'il avait en charge le devenir de la France. Il revient plusieurs fois là-dessus, et en particulier dans les discussions avec le Parti communiste: «*Je suis le chef d'un gouvernement non pas socialiste mais de Front populaire qui a une majorité très composite et pas tellement large, et c'est uniquement ce pacte là que je dois respecter, pacte où l'Espagne ne figure pas*».

En effet, quand le pacte du Front populaire a été signé la guerre n'avait pas éclaté en Espagne.

De plus, il craignait énormément les ligues fascistes étant donné leur puissance en Europe à l'époque, et il y avait dans le même temps le complot de la Cagoule.

Par ailleurs, il craignait une partie des français qui avait peur que la guerre civile n'éclate en France comme elle éclatait en Espagne; cela a beaucoup joué aussi. Il s'explique devant les militants socialistes à Paris: «*Je n'ai pas changé, je suis de cœur avec le gouvernement espagnol en tant qu'homme, en tant que socialiste, mais je ne suis pas le chef d'un gouvernement socialiste, c'est tout le problème*».

La tâche de l'historien n'est pas facile; j'essaie de faire comprendre comment il a été pris dans ses contradictions.

C'est vrai que c'est un peu Hamlet par certains aspects, mais à mon avis où il a vraiment manqué d'énergie, c'est quand il s'inclina devant le Sénat, là c'est un problème franco-français. Il devait maintenir en poste le gouvernement de Front populaire responsable uniquement devant la chambre et pas devant le Sénat qui était affreusement réactionnaire; et c'est là qu'il est très Hamlet.

MOVIMENTS SOCIALS

Els advocats laboralistes

Un dia de la tardor de 1966, quan les Comissions Obreres amb motiu de les eleccions sindicals de jurats d'empresa del Sindicat Vertical (SV) d'aquell any havien aconseguit organitzar-se per localitats i rams, establint la que seria des de llavors l'organització típica d'aquell moviment, van reunir en un local de l'Escola Professional del Clot a un grup nombrós d'advocats laboralistes, pràcticament tot el col·lectiu llavors en exercici a Barcelona. Naturalment era una reunió clandestina. Ens ho havia facilitat Alfons Comín que era professor d'aquesta escola. Era la primera vegada que les Comissions Obreres, conscients de la necessitat de la defensa dels treballadors, dins de les limitades possibilitats de les lleis vigents en matèria laboral, intentaven gaudir de forma organitzada des de la naixent estructura de les comissions, de l'assistència dels advocats laboralistes, és a dir, com dèiem llavors, tenir un o més despatxos d'advocats inequívocament partidaris de Comissions on canalitzar els conflictes i la defensa dels treballadors que demanessin l'ajut o fossin afins a Comissions.

Era evident que el SV estava fracassant i encara que molts treballadors no tenien més remei que acudir als advocats del SV, era necessari que el nou moviment obrer oferís aquesta possibilitat d'assessorament. Dins de l'ambient de certa permissivitat que s'havia produït amb ocasió de les eleccions sindicals, la tot just formada Coordinadora del Metall havia muntat un servei diari, a les tardes, d'assessorament a la mateixa Escola del Clot. Ens tornàvem els companys de l'Olivetti, Rafael Cruz, Valverde i en Ferrer, d'altres empreses, en Manolo Carrión, en Francesc Alborch, de IBM l'Anna Moya i jo mateix i d'altres que no recordo.

En la reunió ens trobàvem tots el noms mítics del moviment d'advocats laboralistes. Hi eren en Casares, en Riera Marra, en Cuenca, la Montse Avilés, l'Albert Fina, fins una quarantena, tots ficats en una aula de l'Escola, em sembla que era la de dibuix, tots joves, amb menys de trenta-cinc anys.

Potencialment aquell conclave era un perill de mort per al règim franquista en el sentit que atemptava contra la línia de flotació del sistema que era el Sindicat Vertical, consubstancial amb el règim i que no va abandonar mai fins la dissolució de l'Estat franquista. Va ser un gran èxit el fet de reunir-se tots per primera vegada i amb els representants del naixent moviment obrer que, i això és de justícia reconèixer-ho, l'esforç d'aquells advocats havia contribuït, decisivament, a formar. Però és que era un moment històric especial i que va resultar, vist amb la distància i els esdeveniments posteriors, l'esforç d'aquests advocats, decisiu en la nostra història.

També va ser a l'alçada de les circumstàncies els temes i el to en què va desenvolupar-se el debat en la reunió. D'entrada, vaig exposar el preàmbul de tots conegut de la situació nova per a nosaltres, gràcies als bons resultats de les eleccions sindicals. I és que la situació o l'escenari que el règim plantejava era molt nou i interessant, però també arriscat per al moviment obrer.

El règim encara no tenia clar el fenomen de Comissions Obreres. Fins al febrer de 1967 no es van declarar "il·legals". Concretament la Sala Segona del Tribunal Suprem en sentència del 16 de febrer de 1967 va declarar a les CCOO de Biscaia organització il·legal. En aquestes condicions en les eleccions sindicals de finals de 1966 vàrem poder moure'ns en una espècie d'il·legalitat tolerada, fins al punt que certs sectors del sindicat vertical van col·laborar amb les nostres llistes (cas de la SEAT). Al règim l'interessava donar la impressió d'obertura vers l'exterior i també hi havia aquests sectors de verticalistes, diguem-ne, més oberts o més conscients del futur i més quan s'estava preparant la Ley Orgánica del Estado que va ser aprovada en el referèndum del 14 de desembre del 66. Mai sabrem del cert les tendències existents dins del SV i més concretament els sectors aperturistes. Ja des de 1963 existien elements falangistes oposats a la línia oficialista anomenats Falange

Alternativa i que van fundar el Frente Nacional de Trabajadores que l'any 1965 es va transformar en el Frente Sindicalista Revolucionario que finalment va ser declarat il·legal el 1966. Aquest mateix grup va publicar la revista Sindicalismo el 1964 que, igualment, va ser prohibida el 1965 pel llavors Ministro de Información y Turismo, l'inevitable Fraga Iribarne. Aquests sectors van ser derrotats amb el Congrés del SV a Tarragona del 1966, on va triomfar la línia dura i bunkeritzada. Amb un període tant llarg de franquisme era inevitable que també en un estament tan vital per al règim com el SV, es donessin tendències i intents d'adaptar-se als canvis socials. No ens podem oblidar de les successives incorporacions —per donar-los un nom— de cenetistes en els principis. Ja el 1945 un grup de falangistes i anarcosindicalistes van fundar la “Alianza Sindicalista” i més tard els anys cinquanta al SV o fins i tot durant aquest període dels seixanta també alguns ocasionals dirigents obrers en jurats o juntes locals s'havien passat a les files verticalistes de direcció provincial o també nacional, ja dependents de la direcció política del Movimiento. Durant tot aquest període de mobilització i preparació del nou moviment obrer de les Comissions Obreres ens vam trobat alguns dirigents del SV d'aquesta procedència. En alguns casos van col·laborar coratjosament amb nosaltres (cas de Mataró) i en d'altres ens van combatre de forma pitjor que els autèntics falangistes. Immediatament després d'aquest període de certa permissivitat, tancat amb centenars de detinguts i amb l'estat d'excepció de febrer del 69, alguns dirigents d'empresa, molt pocs, però alguns, es van passar a les files del SV i encara ens trobarem, ja en democràcia, amb l'intent de creació de sindicats grocs per part d'alguns d'aquests obrers convertits en verticalistes i reconvertits en sindicalistes quan la fallida del SV i del sistema de la Dictadura.

En la reunió, efectivament, vaig exposar la possibilitat que s'organitzessin de forma que

Comissions pogués comptar amb un despatx o col·lectiu d'advocats dedicats exclusivament. Aquesta proposta va desencadenar una gran discussió i que com era lògic en aquell col·lectiu, va anar més lluny del simple fet de la dedicació a Comissions. En Comín es va referir a l'actitud dels comunistes en el sentit que sempre volien tenir la raó i que no sempre la situació era tal com la veien ells. L'Adoni, que no era advocat però que treballava en un despatx, va insistir sobre el salt qualitatiu i necessari que els advocats havien de fer definint-se respecte al moviment organitzat de Comissions. Crec que en Riera Marra es va declarar partidari de crear o dedicar un despatx per a Comissions. En Casares va defensar el que es mantingués una actuació professional autònoma i independent, encara que, naturalment, en benefici dels treballadors. L'Albert i la Montse, que tenien el més important despatx laboralista de llavors, van ressaltar el moment decisiu de transformacions del moviment obrer i del seu creixement i que aquestes circumstàncies obligarien a canvis en el funcionament i responsabilitats dels advocats per respondre a les necessitats de les naixents Comissions. Pocs mesos després la repressió, ja dirigida especialment contra les comissions, va desfer tots els intents, diguem-ne *visibles* o *paralegals* de l'assistència oberta, pública i directa de CCOO als treballadors. Tot allò va quedar per més endavant i en altres condicions diferents de les que en aquell moment somiàvem per a la classe obrera. El formidable moviment dels advocats laboralistes és l'únic moviment nascut de la lluita antifranquista que encara subsisteix en la forma original i amb, almenys, la mateixa eficàcia per sort dels treballadors i perquè té la mateixa raó fonamental que llavors: la defensa de la classe obrera de l'explotació capitalista o, si ho preferiu, la defensa dels interessos dels treballadors, tant sota la dictadura o com en una democràcia que, tot i això, de forma tan important va contribuir a crear.

Testimoni d'en Tomàs Chicharro

A continuació us oferim la primera part d'una petita història dels advocats laboralistes a través del testimoni d'alguns d'ells i seguint el fil de la parella, model exemplar, la Montse Avilés i el seu marit l'Albert Fina. La segona part en el proper **Retrobament**.

Fragments del llibre “Albert Fina” de: Montserrat Avilés, Manuel Vázquez Montalbán, Antonio Martín Martín, Francesc casares, Isidor Boix, Daniel Bartomeus, Joan Raventós, Manuela Carmena, Josep Maria Manté, María Angeles López, Pedro López, Josep Benet, David Miquel, Ascensió Solé, Enric Leira. Editorial: Los libros de la factoría. Barcelona. Marzo 2001. Aquest llibre és un homenatge a l'Albert Fina, mort en 1997 de llarga malaltia.

Del capítol “Els laboralistes” d'en Josep Maria Manté Ispa.

Quan l'Albert Fina i la Montserrat Avilés varen decidir, a finals dels anys 50, dedicar la seva flamant professió d'advocats a la defensa dels treballadors, aquests tenien un munt de drets reconeguts a les Ordenances Laborals i els anomenats, amb la terminologia franquista, “Fueros” i “Leyes Fundamentales del Movimiento”. El Règim era generós amb la literatura legal, sempre, això sí, sota la figura del paternalisme protector del pobre “productor”, la seva canalització en òrgans jeràrquics i el control o repressió dels que es creien el que deien les lleis.

Peça clau en aquesta democràcia “orgànica” era la CNS, el Sindicat únic i vertical on patrons i representacions obreres (usualment encarregats o esquiroles) elegides per cooptació o, simplement, a dit, es dedicaven a proclamar els drets i a beneir-ne la seva no-aplicació. A la CNS l'afiliació era obligatòria i l'obediència també, i les treballadors tot i el record encara recent de la guerra civil i la repressió, no s'hi sentien ni representats ni defensats. Els patrons imposaven les condicions i frenaven qualsevol reivindicació amb l'ajut d'una burocràcia sindical que donava vida – una bona vida -, a un grapat d'aprofitats i també a algun bona fe. Els poders fàctics dominaven els ajuntaments, els sindicats i tot tipus d'associacionisme. A la família, el tercer pilar orgànic, l'havia de controlar l'església catòlica, i ho feia.

Érem a les portes dels primers moviments i vagues que havien de portar a les beceroles d'un altre sindicalisme, eren els primers passos d'un grupet agosarat de juristes que varen crear una de les figures bàsiques per al suport de la lluita sindical i política de les dècades dels 60 i 70, “els laboralistes”. L'Albert Fina, junt amb d'altres companys i alguna companya, com la Montse, fou un dels fundadors del que s'ha anomenat “advocats laboralistes”, concepte un xic impropï, com ell mateix considerava, però prou clar pels que varen lluitar contra la dictadura i per un país més igualitari. Ell en fou, de sempre, una figura molt destacada.

L'Albert començà la seva tasca com a advocat laboralista amb un altre pioner, en Francesc Casares, i tot seguit, crec que ja amb la Montserrat, muntà el seu primer despatx a Mataró. Uns anys més tard, en faltar el seu sogre, començà, a la Plaça Letamendi, un llarg i dur camí que emprengué amb el seu cos esprimatxat, la seva fina murrieria i la seva gran capacitat, tant humana com jurídica. (...).

Segur que l'enfocament professional, que recuperà la figura de l'advocat defensor de l'obrer explotat i represaliat, tingué a veure amb la voluntat de lluitar contra el feixisme, o amb les il·lusions i esperances d'uns joves que, procedents de diversos ambients del que llavors es definia com a petita burgesia, volien trobar noves formes de viure i de treballar. Però, en el fonament dels “laboralistes” hi ha també una visió de la vocació i la interpretació i pràctica del dret com a arma dialèctica, de lluita i de resistència. I l'Albert era un clar exemple d'aquesta nova visió prou contradictòria. Des de l'anàlisi econòmica, social i política teníem clar que el paper de la Llei, del Dret, era el de ser instruments per perpetuar l'explotació capitalista i l'opressió del franquisme. I en canvi, a l'hora de treballar, naixia la vocació per utilitzar aquesta Llei i aquest Dret, per crear contradiccions al sistema, però també per aconseguir petites fites, humils conquestes per als treballadors, tímids avenços i alguna sonada victòria. I aquesta contradicció, però, encara més, la lluita quotidiana per guanyar una pensió, o el compliment dels horaris, la categoria, o el pagament dels salaris pactats o convinguts, va fer créixer en l'Albert la seva condició de jurista preparat, d'hàbil negociador, de personatge a respectar en el tribunal, de bon orador i de murri negociador. En definitiva; d'un bon i competent advocat que feia el seu treball amb una alta qualificació, sense pretendre ni fer-se ric ni servir al qui més pagava, que era, el més habitual. (.....).

Aquells “laboralistes” venien a omplir el buit de la defensa dels interessos dels treballadors que un Sindicat integrat i dominat pels franquistes no complia. I ho feien, com és evident en el cas de l’Albert, amb una gran professionalitat, és a dir, dedicant-hi moltes hores i exigint-se una gran preparació tècnica per combatre la desigualtat de forces. La imatge de l’advocat prenia així una gran significació molt diferent a al de advocat clàssic, que s’identificava sovint amb el sistema i afavoria els interessos del que tenís el poder: propietats, diners, càrrecs.... No voldria passa pàgina sense recordar el pes de la repressió del sistema, del règim i dels feixistes de tota mena i disfressa, sobre tothom que no acceptava la manca de llibertat, l’explotació i la dictadura i, també, sobre aquest grupet d’advocats que els feien la punyeta.

Del capítol “Abogados laboristas de Madrid y Barcelona” de Manuela Carmena.

A lo largo de la dictadura franquista, se mantuvo una estructura de abogados que, por ser más liberales o claramente de izquierdas y, especialmente, del Partido Comunista, estuvieron dispuestos a afrontar con todo su valor la defensa de las personas que eran detenidas, condenadas y ejecutadas. Por supuesto que, hasta que se crea el Tribunal de Orden Público, el enjuiciamiento de las personas opuestas a la dictadura se produce ante los Tribunales Militares, donde no está prevista la defensa de los acusados por abogados civiles. Por eso, aunque por lo que yo sé siempre se intentaba que hubiera algún abogado de confianza cerca de los acusados, cuando cobra importancia la defensa de los Abogados Civiles es cuando se sustituye la generalidad de la Justicia Militar por la Civil. En torno a los años sesenta, María Luisa Suárez, Antonio Mortecinos, Antonio Rato, Jaime Miralles, Pepe Jiménez de Parga, Joaquín Ruiz Jiménez, defienden en el Tribunal de Orden Público y hacen todo lo que pueden por mejorar el resultado de los procesos y las condenas posteriores en las prisiones. Pero es precisamente en el año 1965, cuando en Madrid María Luisa Suárez, Pepe Jiménez de Parga, Antonio Esteban y Antonio Montesinos establecen un despacho colectivo con un único cometido: ayudar al movimiento obrero que Comisiones Obreras está organizando. Y en esa estructura aparecemos los entonces jovencísimos abogados, curtidos en asambleas y reuniones estudiantiles de todo tipo, que sin embargo no sabemos nada de Derecho, aunque tenemos soltura y una confianza arrolladora en lo que se puede conseguir cuando uno se lo propone.

Los despachos laboristas de Madrid no hubieran podido surgir si no hubiera sido por ese grupo de abogados heroicos que resistieron año tras año defendiendo los Derechos Humanos y las Libertades, pero tampoco hubieran podido ser lo que fueron si no estuvieran a punto esos nuevos colectivos de jóvenes abogados dispuestos a comernos el mundo. La creación de los despachos laboristas fue una medida de una sagacidad política espectacular y, en mi opinión, su iniciativa se debió fundamentalmente a la originalidad del diseño de las bases de Comisiones Obreras. (...).

Un cierto paternalismo había desarrollado “en teoría” un contingente importante de Derechos Laborales. Las antiguas leyes de Contrato de Trabajo, Seguridad e Higiene, Seguridad Social etc., reconocían derechos a los obreros que, sin embargo, se incumplían de una forma manifiesta. Por tanto, había mucho que reclamar. Y ahí es donde la importancia de los despachos laborales fue trascendente. Comisiones Obreras y otros grupos obreros de carácter diferente, como los “vinculados a la JOC”, desconfiaban del Sindicato Vertical. Éste, en torno a los años sesenta, se había convertido en un elemento claramente controlado por los sectores empresariales y provistos de una importante burocracia. Los abogados de los Sindicatos Verticales eran funcionarios públicos, supongo que mal pagados, y que normalmente huían de esos puestos de trabajo cuando las circunstancias se lo permitían. Por eso era tan importante contar con una defensa jurídica comprometida en conseguir los objetivos de reivindicar los Derechos Laborales más inmediatos y forzar el cambio para conquistar lo esencial de los derechos de la clase obrera.

El movimiento de Comisiones Obreras se extendió como la espuma en todas las ciudades y pueblos industriales de España y los despachos laboristas también. El primer despacho laborista de Madrid, el de la calle de la Cruz nº 16, se multiplicó geométricamente y pronto,

Cristina Almeida, Carlos Sánchez Montero y Jesús García Varela se marcharon de allí y crearon uno nuevo en la calle de Modesto Lafuente. Yo misma con Elisa Maravall, Nacho Montejó y José Luis Nuñez nos fuimos y organizamos el despacho de la calle Atocha. Mientras tanto desde sectores vinculados a las corrientes sociales de la Iglesia, Paquita Sauquillo y Juan Canet empezaban a constituir también otros despachos. En poco tiempo muchos enlaces sindicales eran miembros de Comisiones Obreras o estaban relacionados con ella en alguna medida. Y era tarea de esos representantes de los trabajadores el que se cumplieran los Derechos Laborales que habían sido recogidos en la Ley de Contrato de Trabajo, las Reglamentaciones Laborales correspondientes, los Convenios Colectivos, los Decretos de Salarios Mínimos, etc. (.....).

El trabajo de los enlaces sindicales no era, ni mucho menos, jauja. La represión funcionaba y las viejas conciencias respondían como siempre; amenazas, detenciones, despidos y condenas en el Tribunal de Orden Público. (....).

Para los amigos de los grandes despachos en torno al Partido Comunista (que éramos el de la calle la Cruz, luego calle Alcalá, los dos de Atocha, y el de la calle Españolito), el despacho de Alberto y Montserrat siempre era un modelo a imitar, su organización siempre nos parecía más acabada y planificada. Y no sólo porque seguían siendo en muchos aspectos nuestros maestros, sino porque también se evidenciaba el ambiente más liberal y permisivo que respiraba Barcelona. “Eatáis más cerca de Europa” les decíamos y los envidiábamos de todo corazón.(...).

Al mismo tiempo, las huelgas se producían ya en muchas empresas y se convertían en instrumentos para resolver las negociaciones, a veces estancadas, de los convenios colectivos. La reacción de las patronales eran los despidos. Y la forma de conseguir que los despidos por huelga no resultaran procedentes era uno de nuestros cometidos más importantes. En ese aspecto Barcelona se convirtió en pionera. Algunos Magistrados de esa jurisdicción encontraban formas de evitar los despidos de los huelguistas y en Madrid cuando recibíamos las copias de aquellas sentencias las guardábamos como reliquias para usarlas en nuestros propios pleitos.

Hace algunos días me decía un amigo, refiriéndose a experiencias de estas últimas legislaturas, que en España se pueden hacer cosas cuando Madrid y Barcelona se ponen de acuerdo. No sé si efectivamente esto es así, pero, desde luego, en aquellos años la unión entre las dos culturas, la de la periferia y la del centro fue eficaz. En el despacho de Alberto y Montserrat se acordó muy pronto confeccionar un boletín de información sobre todo aquello que pudiera resultar útil para los obreros, divulgar el Derecho Laboral, Información Sindical y los cauces para coordinarse en uno y otro ámbito. En ese Boletín nosotros en Madrid leíamos con envidia sentencias dictadas por la Magistratura de trabajo de Barcelona, que tardamos mucho en importar a Madrid. (....).

Ya en torno a los años 1975 y 1976 se empieza a debatir en el seno de los abogados laboristas cuál va a ser nuestro futuro. Algunos compañeros entienden que la esperada libertad sindical va a obligar a que nosotros, como abogados de los nuevos sindicatos, nos encuadremos en las Organizaciones Sindicales que van a consolidarse. Otros, por el contrario, entendemos que no es el camino correcto, pues nos da miedo la imagen burocrática que recordamos de los abogados casi funcionarios de la organización sindical franquista. Por supuesto que el debate aflorará con toda su intensidad después de las primeras elecciones libres y la posterior promulgación de la Constitución, pero ya en aquel momento se apuntó un cierto afán de apropiación de unas estructuras que a todas luces parecen demasiado espontáneas y libres.

Casi me da pudor hablar en estos apresurados recuerdos de una noche que no puedo dejar de recordar sin que se me salten las lágrimas. La noche del 24 de enero de 1977 entró en uno de nuestros dos despachos de la calle Atocha de Madrid un grupo de una organización fascista vinculada al Sindicato vertical del Transporte y mataron a cinco compañeros de los que allí estaban e hirieron muy gravemente a otros tres. (....).

Sens dubte, encara tenim a la memòria, personal i col·lectiva, l'assassinat dels companys del despatx d'Atocha a Madrid (1977), tràgica cloenda del procés de transició en el qual la dreta rabiosa identifica els "laboralistes" com a "culpables" de la democràcia. Però no sols va ser aquest brutal atac, sinó actes continuats com el que varen patir de manera molt específica l'Albert i la Montserrat: des d'amenaques telefòniques o verbals, persecució i vigilància policial a la porta del despatx, fins a processos i presó per fer la feina d'advocat. La resposta dels "laboralistes" va ser la d'assumir el paper anti-repressiu des dels despatxos. La lluita contra la dictadura i la seva repressió es vinculava així a la lluita del moviment obrer, a la lluita sindical. I de fet, aquests lluitadors sindicals junt amb estudiants i professionals "petit burgesos", i els vells lluitadors comunistes, en van ser els principals, i quasi exclusius, protagonistes, fins a la sobtada aparició final, de sigles i personatges amagats fins a l'última hora. (.....).

L'Albert i els seus companys i companyes "laboralistes" es diferenciaven dels laboralistes que defensaven empreses, prenent partit per la defensa exclusiva del treballador; una altra de les característiques definitòries de la manera d'enfocar la professió. A vegades es fa el discurs que l'advocat està per sobre del bé i del mal, i que sempre defensa per igual a tothom. Això no passava durant el franquisme i tampoc passa ara. Quan es parlava de lluita de classes, o de lluita contra la dictadura, quedaven clars els dos bàndols. Ara, tot i que sembla més confús, també és clar que hi ha dos grups: una minoria que té el poder econòmic, i a vegades el polític, i explota, i una majoria que, tot i les conquestes de la democràcia, és clarament explotada.

El laboralista prenia un clar partit i el seu compromís era treballar per al bàndol dels dèbils. Això comporta unes regles clares i inamovibles: en primer lloc, mantenir tancada l'admissió com a clients d'empresaris, de poderosos i, naturalment, de feixistes i repressors. No érem advocats per al millor postor. I amb aquest principi defensaven l'afirmació que diu que "el treballador sempre té la raó", tot i que moltes vegades les lleis i les resolucions judicials els la volguessin negar; i, en segon lloc, percebre uns honoraris adequats a les possibilitats de la fidel clientela, si el cas es guanyava, i sens honoraris si es perdia. És a dir, guanyar-se la vida treballant, però mai tenir l'ambició de fer-se ric. Aquesta falta d'ambició econòmica ha estat una de les claus per entendre una forma de treballar i per entendre la pervivència d'alguns despatxos. També per entendre l'Albert Fina.

Tant al despatx de l'Albert que jo recordo, com en els altres on he treballat, aquesta condició s'ha traduït en la fixació d'un sou amb criteri igualitari, amb un import suficient per viure però molt per sota del que el "mercat" fixaria; i en el refús a la utilització de fórmules de beneficis, de diversificacions de sous per incentius o "bonus" d'altres diferències. La conseqüència era òbvia: l'Albert era respectat com a home honest, que no es venia i que vivia decentment, però modestament.

Una característica important en el despatx de l'Albert i la Montse era l'existència, com a sistema de pagament dels serveis, dels abonaments o iguals, ben propis dels metges de família als pobles. Aquesta experiència, de poder oferir a un cost molt baix la garantia d'un assessorament jurídic va calar entre els treballadors (ja sia de forma individual o col·lectiva) quan s'enfortien les estructures sindicals a les empreses, es vinculaven amb el despatx i n'obtenien fins i tot un carnet d'afiliació. Per als despatxos laboralistes la fórmula era poc rendible des del punt de vista econòmic directe, però establia una vinculació i uns lligams amb la clientela que convertia l'encàrrec professional en molt més que un encàrrec. Aquest sistema fins i tot va tenir incidència en el naixement, i la proliferació de centrals sindicals, que varen fonamentar gran part de la seva propaganda d'afiliació en la bona acollida dels abonaments pel servei jurídic i quasi semblava que volien donar, sobretot, aquest servei i no l'activitat pròpia d'un sindicat, com en moltes ocasions havia denunciat l'Albert. (.....).

L'Albert va ser protagonista d'un altre canvi important en el paper dels advocats laboralistes: el de l'estructuració i creixement d'una nova forma de treballar com a advocat, i del nou concepte de despatx multidisciplinar. (.....).

L'inici fou també coherent amb el canvi professional. Els nous entràvem a ple dret i a ple treball i ells participaven en un pla total d'igualtat. És difícil trobar en la nostra professió un comportament tant generós i igualitari. El cert és que així s'inicià el creixement i enfortiment dels despatxos, la formació d'unes generacions d'esplèndids professionals, i, fins i tot ara, de valuosos jutges. També s'obri la porta a la participació d'altres professionals: enginyers i perits per combatre els sistemes de primes o les primeres reestructuracions. Economistes i professors mercantils per analitzar les comptabilitats i rebatre els expedients de tancament. Metges per valorar l'estat invalidant dels treballadors que veien rebutjades les seves demandes i, fins i tot, periodistes per difondre i fer conèixer les lluites obreres. També es promogué la formació de personal administratiu i comptable especialitzat, com a suport del despatx, que alhora eren companys de feina i de lluita. El creixement dels despatxos féu que s'avancés molt en tècniques de gestió i, fins i tot, de treball. (.....).

Tot això seguí un procés fins a finals dels 70, en què la trencadissa de la Unitat Sindical afectà greument els despatxos laboralistes, si bé el dels Fina, i d'altres ben consolidats, varen continuar existint. Però això és una altra història, prou interessant, que va fer escriure coses molt sensates a l'Albert, entre les quals que va ser un greuge i una llàstima que es volgués coartar la independència dels més experts i fidels advocats laboralistes, que se'ls volgués sotmetre a unes disciplines sindicals absurdes, i que se'ls pretengués convertir en banderí d'afiliació. (.....).

Una altra de les característiques dels despatxos laboralistes, i en això també el de l'Albert en fou precursor, és la seva presència en pobles i comarques de l'àrea metropolitana o, fins i tot, del segon cinturó. I això no es produí, fonamentalment, per raons econòmiques de cercar "mercat". Sinó per la convicció que calia reforçar les organitzacions locals, pel requeriment que aquestes feien per tenir el servei a prop, i per la consciència del laboralista que així s'arribava a la gent.

L'Albert començà precisament al meu poble; Mataró, i ja he destacat l'impacte del seu treball en la defensa dels treballadors i dels represaliats a la ciutat en poc més de 10 anys de treball. És al voltant del seu despatx que neixen les Comissions Obrers amb la gent de l'HOAC, del PSUC i del FOC. (.....).

Les dones i els homes que rebíem no eren tots sindicalistes, ni revolucionaris, ni molt menys. Els seus problemes eren moltes vegades de subsistència més que de resistència i parlant amb ells, amb dedicació i paciència, s'anaven teixint relacions on podies explicar el paper repressor de la justícia i el dret. I els valors de la lluita, de la solidaritat, de l'inconformisme, de la necessitat de reclamar "lo suyo". I podies aprendre molt del que realment preocupava la gent i de com, moltes vegades, les propostes sindicals o polítiques d'esquerra tampoc s'acostaven a aquestes necessitats.

Amagats i amb la por de la repressió, desemparats per la CNS, a poc a poc, una avantguarda sindical avançava. Dins de l'estratègia política i sindical, clandestina encara, però amb vocació de fer-se pública i abandonar la lluita armada, i també perquè la gent començava a defensar els seus drets en el treball, el laboralista emprengué la seva lluita a les antigues Magistratures de Treball, Jurisdicció especial, llavors depenent del mateix Ministeri, i quasi peça complementària a l'estructura de serveis del Sindicat vertical. No cal fer servir gaire imaginació per saber quines eren les connotacions ideològiques de la gran majoria de Magistrats de treball i també el seu poc afecte envers la mateixa acció de treballar. El mateix succeïa en l'àmbit d'actuació administratiu: las Inspecció de Treball o l'INSS. El panorama no era pas gaire engrescador. Per si no n'hi hagués prou, la Segona Instància per recórrer a Madrid, en un Tribunal Central de Treball o en un Tribunal Suprem clarament regressius, que es dedicaven a modificar les resolucions més progressistes. Aquí és on el paper del dia a dia de l'Albert i els seus companys i companyes, que exprimien al màxim les possibilitats d'interpretació legal i amb el complement imprescindible d'una dedicació intensa i professional, va començar a marcar un camí de desgast del poderós i d'avenç del treballador. La lluita sindical amb vagues, sempre il·legals, i accions de força o de solidaritat donaven un suport indispensable en els assumptes col·lectius, però la quotidianitat de les defenses per acomiadament, arrencant

interpretacions com la de la doctrina gradualista, la de la quantitat salarial mal pagada o la de les prestacions de la Seguretat Social sovint menystingudes, varen ser el que va potenciar la figura del laborista davant dels treballadors i davant, també, dels magistrats i funcionaris.

L'Albert es convertí en un advocat competent, respectat temut, sense que li calgués l'embranchida explosiva; el seu atac era més implacable, era fi i precís. Aquesta actitud responsable, i seriosa també, va ser peça clau en el manteniment de les virtuts més aconseguïdes en la jurisdicció laboral: celeritat, gratuïtat i immediates; és a dir, una certa garantia d'aconseguir justícia, tot i que va continuar fins al anys 80 la seva adscripció al Ministeri de Treball. Així s'anava erosionant el poder del Sindicat Vertical i s'anaven conquerint petits èxits, petites fites, en una lluita encara molt desigual però que va donar pas a uns processos i unes resolucions judicials cada vegada més respectuosos amb els drets dels treballadors i, en conseqüència, enfortidors de la seva lluita.

L'Albert, com els altres laboralistes, tenia molt clar que calia la mobilització, però que la lluita en els mitjans legals, i si podia ser amb alguna victòria, era un pas endavant en la consciència i en la defensa dels drets. Fins i tot es pot constatar com, ja mort el dictador, tant el la "Ley de Relaciones Laborales" de 1976, com en, ja a l'arribada de la democràcia, "el Estatuto de los Trabajadores" de 1980, i no parlem ja de les posteriors reformes fins arribar a la de 1994, els drets aconseguits pels treballadors en les lluites sindicals i pels convenis, o les interpretacions més favorables en els acomiadaments, han estat clarament limitats, quan no laminats. I, encara que no sigui cert en termes més globals, des de la visió d'un laborista, la caiguda de la dictadura i de la reforma legal subsegüent no representaren un avenç en els drets laborals. Això és el que denuncià l'Albert en els seus escrits als diaris, en defensa de l'esperit de lluita i d'unitat que marcà sempre la seva tasca professional.

Albert Fina Sanglós (1933-1997).

**Museu d'Història
de Catalunya**

**La Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya i el
Museu d'Història de Catalunya tenen l'honor de presentar-vos el**

SEMINARI.

**Resistència i oposició al règim de Franco. Memòria de la segona meitat del
franquisme.**

La Dictadura franquista va ser un dels períodes més llargs de la història del nostre país amb un règim autoritari, antidemocràtic i feroçment repressiu. Els 40 anys de durada d'aquesta dictadura no van ser homogenis des del punt de vista de l'evolució dels moviments socials, relacionats amb la canviant situació econòmica i política dins dels límits dels vencedors o beneficiaris de la guerra civil, encara que, això sí, mantingué la seva estructura política fonamental que ja va crear en 1937. Però és indubtable que el període a partir de 1956, és a dir, de la revolta estudiantil d'aquest any junt amb les noves formes d'organització del moviment obrer propiciades per la llei de convenis, van ser elements decisius en la lluita antifranquista que van conduir a l'esgotament i liquidació de la dictadura i a la configuració de l'estat democràtic avui dia existent a Espanya. Des del punt de vista generacional la classe política que ha governat el nostre país des de la transició sorgeix de les generacions d'aquest període, tant en la dreta com en l'esquerra. Per això l'estudi detallat i crític d'aquest període ens dona les claus de la transició i l'evolució posterior. D'aquesta situació destaquen diversos moviments socials, encara que el franquisme va ser un sistema totalitari que abastava tots els aspectes de la vida social, cultural, econòmica, política, religiosa, etc. En aquest primer seminari pretenem posar de relleu alguns dels aspectes importants de la lluita antifranquista d'aquest període. També pretenem que es faci a partir del testimoni i anàlisi dels protagonistes d'aquesta lluita antifranquista ja que amb ells i mitjançant l'oportuna metodologia podem estar bastant segurs de la veracitat de les fonts.

El fonament del seminari es basa en dos principis:

- Que el material documental, des dels testimonis fins a l'anàlisi de conseqüències i projeccions sigui producte o facilitat pels protagonistes dels fets històrics. Naturalment, en el curs del Seminari i en les seves conclusions ha d'haver-hi suficients elements crítics i metodològics per precisar la seva concordança amb els fets comprovats, verificats per les anàlisis, utilitzats dins del tema tractat amb el rigor exigut.
- Que els temes tinguin utilitat per a la societat actual i des del màxim d'aspectes. Així, cada tema o ponència ha d'intentar oferir diferents enfocaments i sempre amb la intencionalitat de la seva actualitat, ja que, malgrat que partim del període de la lluita antifranquista, hi són encara presents i formen part de les necessitats socials, polítiques, laborals, etc., actuals.

Com a regla general, l'organització de cada ponència constarà d'un o més ponents que faran una exposició del tema. A continuació, es crearà una taula rodona formada per diverses personalitats que debatran sobre la ponència i, si el temps ho permet, s'obrirà el debat als

assistents. Aquesta taula serà dirigida per un moderador que prèviament farà un resum dels continguts essencials de la ponència exposada. Però aquesta regla pot variar segons les circumstàncies. Així es pot donar el cas que en la ponència solament hi hagi la taula rodona o els ponents. És important, la participació en el debat de tota persona que cregui que pot aportar la seva opinió, experiències, coneixements, teories, crítiques en qualsevol de les ponències.

Les ponències del Seminari:

Moviment obrer.

Partim de finals dels 50 quan apareix la Llei de Convenis i es produeix un renaixement del moviment reivindicatiu de la classe obrera a partir de les noves condicions de creixement econòmic en situació de una gran explotació dels treballadors privats dels més elementals drets laborals. Aquest moviment obrer va contribuir de forma decisiva a la recuperació de la lluita per la democràcia. No és una ponència sobre la història del sindicalisme encara que el sindicalisme actual s'edifica sobre el moviment obrer sorgit d'aquest període sinó sobre les característiques d'aquest moviment obrer. La ponència també detallarà la història del moviment obrer d'aquest període en tres grans empreses catalanes: la SEAT, la Maquinista i la Macosa.

El periodistes contra la Dictadura.

El mitjans de comunicació en general i els periodistes en particular van ser un dels sectors claus, tant pel manteniment de la dictadura com per la seva erosió. Perseguits i reprimits amb duresa, els periodistes antifranquistes van lluitar des de molts diversos fronts. Des de la premsa clandestina, des de la premsa autoritzada intentant burlar a la censura o des de les agències de notícies recollint tota la realitat dels conflictes i de la repressió, amb l'objectiu de trencar l'aïllament amb el món. També va ser especialment important la transmissió de les idees, de les alternatives democràtiques a la dictadura, que van dur a terme aquests periodistes, fent de pont entre els diversos sectors socials, estenent i popularitzant les experiències i les opinions d'uns i d'altres per accelerar la fi del franquisme i la recuperació de la normalitat democràtica. Aquesta ponència vol estudiar i explicar el paper dels periodistes en el context de la llei de premsa del ministre Fraga de principis dels 60, que va crear les condicions que van romandre, amb alts i baixos, fins la transició.

L'exili al Roselló i la CGT francesa.

Durant la guerra civil, la retirada, la lluita contra l'ocupació nazi de França, la lluita contra la dictadura franquista en el transcurs de 40 anys, es va produir una forta solidaritat en la lluita per la llibertat i la democràcia entre els demòcrates i treballadors dels dos països, França i Espanya i, especialment, territorialment, entre Catalunya i el Roselló.

L'organització francesa que més ajut solidari va prestar als demòcrates espanyols que fugien de les tropes de Franco, durant la retirada i posteriorment en els camps d'internament, va ser la Confederation Generale du Travail (CGT) francesa. A poc més d'un any França va ser vençuda pels alemanys i, llavors, van lluitar la CGT i els refugiats espanyols junts contra el règim col·laboracionista de Vichy i, alguns mesos després, contra l'ocupació nazi. Vençut el feixisme a tota Europa excepte a Espanya i Portugal, la CGT va continuar ajudant la resistència espanyola durant tot el període que durà la dictadura en els trenta anys, sense defallir en cap instant, i a la fi del franquisme, durant la transició, col·laborant a la recuperació de la democràcia, especialment en les llibertats sindicals, bàsiques per el progrés social.

La ponència, amb el suport d'una magnífica exposició de cartells de la guerra civil, molts inèdits, que provenen dels arxius de la CGT, en el mateix Museu, intentarà donar a conèixer el període més desconegut que és el dels anys 60 i també alguns esdeveniments claus com el final de la Segona Guerra Mundial.

Els advocats contra la Dictadura.

En els anys cinquanta i primers seixanta eren més aviat pocs els advocats antifranquistes poden defensar els drets democràtics ja que la jurisdicció militar era l'encarregada de la repressió i, havien de fer de forma indirecta aconsellant i protegint, en la mesura de les seves possibilitats i sovint patint les conseqüències, els perseguits per la dictadura. Però, a partir de la llei, que constituí el Tribunal d'Ordre Públic (TOP) de 1963, ja podien actuar defensant directament els acusats i es van estendre els despatxos d'advocats anomenats laboralistes, ja que la majoria dels casos venien dels conflictes del moviment obrer amb la dictadura i la patronal. Però aquest formidable col·lectiu d'advocats s'enfrontaven a la dictadura defensant totes les víctimes i els lluitadors per la democràcia. La ponència pretén, a través de la història del col·lectiu català, especialment barceloní i, des de un despatx paradigmàtic, donar a conèixer tot el moviment d'aquests advocats tant decisius en la lluita antifranquista.

Calendari del Seminari:

1a. Jornada, dijous, 13 d'octubre del 2005.

9,30 h. Recollida de documentació i acreditacions.

10 h. Acte inaugural.

Sr. Jaume Sobrequés, Director del Museu d'Història de Catalunya.

Sr. Joan Saura, Conseller de Relacions Institucionals i Participació de la Generalitat.

10,45 h. Pausa.

11,15 h. **EL MOVIMIENT OBRER** (A partir de 1960).

Ponents: Tomàs Chicharro (President Confederació)

Carles Vallejo (President Memorial treballadors de SEAT)

Emili Penado (Museu Històric Social de MTM i Macosa)

Moderador: Jaume Valls (Vicepresident de la Confederació).

Participants: Daniel Cando (Sindicalista de MTM).

Adonio González, (Sindicalista de Pegaso).

Simón Rosado, (Sindicalista de Derbi)

Angel Rozas, (President Fundació Cipriano García).

Francisco Ruiz, (Sindicalista Baix Llobregat).

Xavier Valverde, (Sindicalista de Olivetti).

16,30 h. **L'EXILI EN EL ROSELLÓ I LA CGT FRANCESA.**

Ponents: Robert Denis (President de l'Institut d'Histoire Sociale de la CGT).

Thierry Labelle (Secretari general CGT Pyrennées Orientals).

Serge Barba (President de FFREEE).

Moderador: Alvaro Fernández (Vicepresident de la Confederació).

Participants: Josefina Piquet (Dones del 36).

Antonio Mayo (Coordinador de la Confederació).

Georges Athiel (Responsable CGT).

19 h. Cloenda de la jornada.

2a. Jornada, divendres, 14 d'octubre del 2005.

10 h. Inauguració Jornada.

Sr. Tomàs Chicharro, President de la Confederació.

Sr. Ramón Alvarez, Vicepresident de la Diputació de Barcelona.

10,45 h. Pausa.

11,15 h. ELS PERIODISTES CONTRA LA DICTADURA.

Ponents: Francesc Vallverdú (Sociolingüístic).

Xavier Vinader (Periodista).

Emili Gasch (Professor UB).

Moderador: Marc Andreu (Periodista)

16,30 h. ELS ADVOCATS CONTRA LA DICTADURA.

Ponents: Montserrat Avilés (Advocada).

Ascensió Solé (Jutgesa).

Francesc Casares, (Advocat).

Moderador: Antonio Martín Martín (Advocat).

Participants: Pedro López Provencio (Sindicalista).

Isidor Boix (Sindicalista).

Francisco Ruiz, President de l'Associació MH del Baix Llobregat.

19 h. Cloenda del Seminari.

Sra. Maria Jesús Bono, Coordinadora general del Programa per al Memorial Democràtic.

Coordinador del Seminari: Joan Garcia Tristany (Secretari de la Confederació).

Seu del Seminari: Auditori del Museu d'Història de Catalunya

Pl. de Pau Vila, 3 08003 Barcelona.

La inscripció per assistir al Seminari és gratuïta i es pot fer minuts abans de començar les sessions però si es vol rebre la documentació i guió de ponències per via electrònica dies abans de les sessions, cal adreçar-se al correu electrònic de la Confederació per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya..

confederaciomh@telefonica.net

Col·laboracions:

Generalitat de Catalunya
Departament de Relacions Institucionals
i Participació

Programa per al Memorial Democràtic

Diputació

Barcelona

Nota important: En aquest num. de Retrobament ja podeu trobar alguns escrits que poden servir de primeres aportacions a les ponències. En el proper num d'octubre, si apareix a temps, afegirem més materials. Els escrits són els següents:

- Moviment Obrero: "Museu Històric-social de la MTM i Macosa" en Opinions.
- L'exili al Roselló i la CGT francesa: "Fils et filles de republicans espagnols et enfants de l'exode (ffreee) i la memòria històrica de l'exili" en Opinions; "La non-intervention, Rencontre de Toulouse" en Estudis.
- Els advocats contra la dictadura: "Advocats laboralistes" en Moviments socials.

T'ho expliquem tot,
a cau d'orella.

Serveis de la Generalitat, subvencions, ajuts a l'habitatge, a les famílies i a les empreses, activitats de lleure, turisme, transports, xarxa d'albergs, carnet jove, estat del trànsit, defensa del consumidor, agenda cultural, programació de TVC, el temps... **Tot el que necessites saber, t'ho expliquem al 012. A cau d'orella.**

012 - Cost de la trucada: 0,55 € els 3 minuts o fracció

**Generalitat
de Catalunya**